גרייט אייך צום 15־יעריקן יובילעאום פון דער בית־יעקב־באוועגונג!

בית יעקב

ליטעראַרישער באַמילוקן־אַזרנאַל

יאָרגאַנג 9

נומער 84

ארגאן פאר די אינטערעסן פון די בית־יעקב־שול
און ארגאניזאציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן
רעדאקטאר: א. ג. פרידנזאן

ב"ה, לאדזש־קראַקע־וואַרשע, פרייטיק פ' ויקהל כ"ו אדר א' תרצ"ב

תוכן:

בת־אביחיל: זעקס יאָר זענין אַוועק...
א. שינדלער: יידישע טעכטער (המשך)
א. ג. פרידנזאן: דאָס ניצעלעך פון אונדזער מאַראַן
ד"ר נתן בירנבוים: חבטחה און עלי'
הרב שמואל דוד לאָסקי: התחייבותן וואָס סערן נישט מאַרעסן ווערן.
י. ל. גערשט: קולטור־סאַרווילדרונג און יידישקייט
בנישין מינץ: די צדיקת פון קאַוויליאַן
שרה שענירער: שבת שקלים
לייב פיינגאָלד: מאַר קינדערס ווענען (דערצעילונג)
אליעזר שינדלער: אין צענטראַל־אַזיע (ניסאַנ־כאַזיס־זכרונות)
ש. שאַכנאָוויטש: דאָס צוקראַכענע מאַסער־הערץ
ד"ר משה אַשער: פנימותדיקע אויבערלעכיקייטן
א. שנור: די מאַמיס צוואַ (ליד)
א. י. ליפּמאַנאָוויטש: דאָס אַלטע און נייע וואַרט־פרייע טריבונע, ידיעות פון אונדזער באַוועגונג, כילדער, קאַרעספּאָנדענצן און אַנאָנסן.

זעקס יאָר זענין אַוועק...

דעם הייליקן חודש וועדט שוין זעקס יאָר זינט עס זענין זיך דאָס ערשטע מאָל צונויפגעקומען אַ פּאָר גרייטע נזרה־גיטריי בנות־ישראל און גלייכנט דעם יסוד צו דער בנות־ארגאניזאציע.

פון דעמלט ביז היינט קאָנען מיר אונטערזיכן אַפילו אַ ניש־קן הדיקן סך־הכל פון אונדזער בנות־אַרבעט. דער רוף צו פאַר־אייניקונג און ארגאַניזירונג האָט אין הונדערטער פונקטן פון לאַנד גיפינען אַן אָפּקלאַנג, טויזנטער פון דער יידישער פרויען־יוגנט זענין דערנענטערט גיוואָרן צו יידישקייט, זייערע נשמות דערפרישט־באַלעבט מיט אונדזער תורת־חיים, זייערע מוחות באַרייכערט מיט יידיש וויסן, זייערע הערצער וואָך פאַר יעדן רעליגיעז־גיזעלשאַפטלעכן ענין און בכלל פאַרמאָגן מיר היינט אַ חיל פון אַ גיי יידיש פרויען דור, וואָס לעבט זיך איין, וואָס אַ טאָג אַלץ טיפער אין די פריידן און ליידן פון תורה־גיטרייען יידישן פאָלק.

די מחנה פון בנות־אַגודת־ישראל איז מיט איר בלויזן קיום שוין אַ גינגנס משל פאַר די אַלע יידישע טעכטער, וואָס זיבקן אַלץ כסדר אין די זומפן פון דער פאַרשידן־פאַרביקער עסיסילאַציע, אַז זיי זאָלן אָנהייבן זוכן די וועגן פאַר זייער תיקון.

זיי, די באַגאַדושנדע נשמות, וואָס זייער יידיש לעבן איז אַן אַ ציל און וועדן נתפעל פאַר יעדן גוראַשן חבל און שטופן זיך אומשום ווי עס אין נישט זייער ארט, מוזן נישט ווילנדיק וועגען זייער בליק צו דער „בנות"־חברה, וואָס באַשאַפט און דערצוים אַ גייסן טיפ פון אַ יידישער טאַכטער, וואָס אַלץ איז לעבן, וואָס איז נאָר נישט אין סתירה צו תורה און יידישקייט

איז איר נישט פרעמד און העכער פון אַלץ שטעלט זי די זאָרג און מיטאַרבעט פאַרן יידישן כלל און פעעצילע רעליגיעזן אינטערעסן זיי צו העלפן.

אין טאָג פון חשבון מיט זיך, דאַרפן מיר אַבער נישט זיין בופיל האַפּערדיק און זיך בלויז משמח זיין מיט דעם וואָס מיר האָבן דערגרייכט. ווייל, אויב גינגג און אַ סך זענין אונדזערע אויפטויגן און דערפאָלגן, טאָרן מיר אַבער נישט פאַרגעסן, אַז נאָך ווייט נישט אויף דער גיהערעריקער הויך שטייט אונדזער באַוועגונג.

אונדזער ארגאַניזאציע אַלס אַזעלכע איז נאָך נישט גינגג שטאַרק, דאָס ארגאַניזאַטאָרישע באַוואוסטזיין ביי אונדזערע חברות איז נאָך נישט שטאַרק אַנטוויקלט, דאָס אַרבייטס־פּראָגראַם פאַדערט נאָך אַ סך תיקונים און פאַרבעסערונג. די התחייבות־דיסציפּלין פון אונדזערע חברות איז נאָך לויז, אונ־דזער אַרבעט פאַר יידיש לשון האָט נאָך גיבראָכענע קנאַפּ־ציי־טיקע פירות.

בעשך די זעקס יאָר פון אונדזער אַרבעט, קענען מיר אַביסל דופרין זיין פון דעם דערגרייכטן און אַפילו דערויף שטאָלץ זיין. אַריינגערעכנדיק אַבער אין זיבעטן יאָר, דאַרף אין אונדז אויפסניי באַלעבט ווערן דער רצון און נישטאַרקע ווערן דער אידעאַליזם מיט אַלע כוחות אויסצובויען אונדזער באַוועגונג אויף פעסטע יסודות. און דאָס זיצען זיך נאָר אין יעדן פון אונדז, זאָל יעדע חברה צוליינען אַ האַנט און זאָל יעדע פרויען געבן צושטייער אַ טאַפּלטע ענערגישע אַנשטרענגונג ווי ביז אַצינד און מיר קומען נענטער צום ציל.

בת־אביחיל

יידישע טעכטער

גינגג שוין די כוחות צו פרעמדע גישענקט
גינגג שוין די יידישע היים נישט גידענקט.
גינגג שוין גישטערט ישראלס שליחות —
גינגג שוין גילאַכט פון דעם אייגינים יחוס.

גינגג שוין גילעבט אין דער טומאה־מהומה,
גינגג שוין פאַרלייקנט דעם אייבערשטנס אומה.
גינגג שוין דער חרבן, גינגג די יריידה —
גינגג צו דער שנאה, דער מאוסער בגידה.

גינגג שוין פאַרקויפט זיך פאַר ביליקן לוין.
גינגג שוין גיביטן אויף פרוטות די קרוין.
גינגג שוין פאַר גוים גישטראַט און גיגלאַנצט,
גינגג שוין אויף היידישע שמחות גיטאַנצט.

גינגג שוין גיוועזן צו שאַנד און צו שפּאַט,
גינגג שוין פאַרגעסן דעם אייביקן גאָט
יידישע טעכטער, איר דאַרפט אייך דערמאָנען,
מיר זענין ביים סיני, ביים חורב גישטאַנען.

א. שינדלער

אויף די קראָקעווער גאַסן פילט מין זיך עפּיס בעסער, דערהויבענער און נימיטלעכער ווען מע שפּאַצירט אויף זיי אין דער פרי, איידער דער נאַסן-רעש און-המון גיפילדער פון טאָג הייבט זיך אָן. אין יעדער גרויסער שטאָט איז עס איינגעלעך נישט אַנדערש, נאָר אינים אַלטן קראָקע איז דער רושם פון אַ פרי-מאָרגן שפּאַציר נאָך אַ ריינדער. דאָס חָנוּ-דיקע אַלטקייט פון די בנינים הערמאַנירט טאַקי נאָר מיט דער רו פון באַגינען. איך טו תָּמיד דערי-בער אויסאַסן אָנצוקומען קיין קראָקע אין די פרי-מאָרגן שעהן. דאָס מאָל בין איך אויך אָנגעקומען אין שטאָט נאָכן פרי, קומענדיק אבער מי. אַ ספּעציעלער שליחות צו באַקענען זיך כ׳ו אונדזער העכסטן דערציאונגס-הויז פאַר אונדזער פרויען-יונגס, איז מיר פשוט אָוועקגענומען גיוואָרן דער חוש פון אינטערעס פאַר וועלכער עס איז אַנדער זאַך. מיין רעיון איז גיווען פאַרנומען מיט זכרונות פון מיין באַזוך אין קראָקע, מיט צען יאָר צוריק, ווען איך האָב אַזוי ווי היינט מיט אַמעלעכע טריט זיך צוגעשלעפּט צום קשאַשינע-געסל, ווי דאָרט אויף אַ הויכן גאָרן אין צוויי גרויסע נישט-גרויסע שטובן האָב איך דאָס ערשטע מאָל דערזעען, ווי אַ פרוי שטייט ביי אַ גרופּע קליינע מייידעלעך און לערנט מיט זיי „וואהבת, דו זאָלסט ליב האָבן, את ד׳ אלקיך, ג-ט דיין באַשעפער, בכל לבבך, מיט דיין גאַנצן הארץ, ובכל נפשך מיט דיין גאַנצער נשמה, ובכל מאודיך, מיט דיין גאַנץ פאַר-מעגן"... איך שפּור ווי עס מאַלט זיך טיר בולט דאָס דעמאָלטיקע בילד מיט אַלע אַרגאַמענטן און ניואַנסן און ווי אַצינד איך וואָלט די איבערראַשונג איבער-גילעבט.

אַט יענע בילד פון די פאַר מנינים קליינע קינדערלעך, וואָס האָבן אַזוי הארציק מיט עכט קינדישער פשטות נאָכגיזאָגט וואָרט ביי וואָרט דער באַשויידיגער פרוי, דעם טיף ביז אין דער נשמה רירנדן סייטש פון „קריאת שמע" האָט זיך ווי באַלוזאָם מיר צוגאַסן אין אַלע איבערים, הייסט עס, אַז נאָך נישט אַלץ איז פאַרלוירן. גיפינען זיך שוין עלטערן, וואָס רייסן איבער מיט דער שעדלעכער טראַדיציע צו לערנען די ייִנגלעך תורה און יידישקייט און די מיידלעך צו פאַרפוילישן און פאַרגוישן פון קאָפּ ביז פוס.

ווי אַ חלום זעען מיר אויס צו זיין די פאַרלאַפענע 10 יאָר. אמת, פאַר דער צייט זענען מיר אַ פּאָר ווי-טער גיקומען, פון יענע פאַר מנינים קינדער האָבן מיר היינט צענער-טויזנטער אָן ע״ה, דער ב״י גידאָנק האָט אין אַלע ווינקעלעך פון פוילן און אויך אין אַ סך אַנדערע לענדער זיך קונה-שביתה גיווען. ווי ליב איז מיר אבער צו עראינערונג פון פון יענעם טאָג, וויל אידעאַליזם, יידישער בָּטחון, נשמה-פרייד האָב איך אַן מיר אַריינגיזאָפּט און איך וועל נישט מגוים זיין, אַז יענע איידעלע יידישע אַלט-נייע קלאַנגען, האָבן מיך די גאַנצע צײַט יאָר ווי אַ המליש בת-קול גירופן צו די אַלע מעשים פאַר בית-יעקב און נאָך אַ היים איז עס פריש אין מיין גאַנצן פאַרגעס.

•

אַזוי בין איך מיר גיגאַנגען פוס-טריט, סיף פאַר-טראַכט און גיוועזן פאַרשפּורט מיט זכרונות, ביז איך קוק זיך אַרום און אַט בין איך שוין אויף ריטל-גאַס. נאָך אַ שטיקעלע וועגס צום בנין פון

א. ג. פרידנזאָן

דאָס גיצעלט פון אונזער מאָרגן

(אַ גרוס פון קראָקעווער בית-יעקב-סעמינאַר)

סעמינאַר, איך הייב אָן מיט אַ נערוועאַישער אייליקייט מיינע טריט צו שטעלן. אַ פריידיקער פיבער נייט מיר אַדורך אַלע חושים און באַלד זע איך מיך ענדלעך שטיין פאַרן גיגאַנטישן פינף-שטאָקיקן בנין, און מיט גרויס יראת-הכבוד קוק איך פאַרגאַפט אויף די מעשינע אותיות, וואָס זענען צוניקלעפּט צו די שייבן פון דער אריינגאַנג-טיר: „מרכז בית-יעקב קראָקע, תרצ״ב".

איך האָב זיך נישט פאַרגיגען די טיר באַלד צו עפענען, גיוואָלט נאָך אַ ביסל איינהאַלטן אין זיך די דערוואַרטונג-שטימונג, וואָס גיט אַ סך מאָל מיין ווי דאָס זעען דערנאָך דאָס דערוואַרטע גופא. איך האָב מיט תּחפּלות אַרומגיקרייזט דאָס בנין, הנאה גיהאַט, פון דער פּשוטקייט פון דער אַרכי-טעקטור, וואָס גיט צו צו דער גימיטלעכקייט און שטילקייט פונים אַרט וואו דאָס בנין שטייט, אַ באַזונדערן אַזילותדיקן חן.

איך האָב אַבי זיך גיטראָכטן, ווי רויט פאַר בושה וואָלטן דאָ גיטוהן ווערן די אַלע רייכע פרומע יידן, וואָס האָבן אַפילו מיט זייער קלענטסן פינגער זיך נישט צוגערירט צו דאָס היכטאַרישן מאָנומענט, וואָס עס איז דאָ אַוועקגישעלט גיוואָרן אַלס עדות פאַר דער הויכער בית-יעקב-אידעע. יאָ, דאָס רויטע פּנים פון די ציגל וואָס זענען נאָך נישט באַוואָרפן, וואָלטן יענע קמצנים דערמאָנט אין זייער חרפה... ווי גליקלעך פילן זיך אַבער דאָ די, וואָס האָבן הן כוחות, הן געלט צושטייער גיגעבן צו אַזאַ תּפאָרתדיק היכל פאַר די דערציערנס פון ווייטע יידישע דורות, וואָס וועלן דעם עתיד פון יידישן פאָלק פאַרקאַווין מיט דער אַלטער טוירונס-יעריקער תורה-קולטור און יידישקייט-דיסציפּלין.

•

ווען איך בין אַריין אין בנין פון איניווייניק, האָב מיר אַקיינגעשלאָגן אַ מחיהדיקע וואָרימקייט, קודם, די פּשוטע וואָרימקייט פון דער צענטראַל-באַהייצונג און דערנאָך דאָס אמתע יידישע חכמיות פון דעם עכט-יידישן חן און באַשויידיגער רייגקייט, וואָס זעט זיך דאָ אין יעדן ווינקעלע.

עס זענען גראָד גיווען די ערשטע לערן-שעהן פון טאָג, און איך האָב מיס אַן איינגעהאַלטענס אָטים זיך צוגיהערט צו דער אַפּגיהאַקטער שטענער און שטי-מונג-פולע קלאַנגען, וואָס האָבן זיך גיהערט פון הינטער די פאַרשלאָסענע לערן-שטובן.

מיט פאַמעלעכע און שטילע טריט, מדי נישט צו שטערן מיטן מיצטן שארך, האָב איך מיר דורכ-שפּאַצירט די קאָרידאָרן פון כמעט אַלע שטאָקן און שיילכאָל איז מיין ביהנען גילוגנען אויפצוכאַפּן דאָ און דאָרט, אַ פּסוק, אַ תּלמודיש וואָרט, אַ גייסט-רייכן גידאַנקן-בליץ. אינים חלל פון גאַנצן בנין פילט זיך בעת די לעקציעס אַ לירישער אויסגוס פון השתּפכות הנפש; עס איז נישט קיין גומא צו זאָגן, אַז דער סעמינאַר איז דאָס הויכע און הייליקע יעקב-ביצעלט, דאָס אמתע „בית יעקב".

אַ ביסל שפּעטער זענען אָנגיקומען די טויער פון קראָקעווער „בית יעקב", די שטענדיקע אַטמיזער אין דער קאָנצליי, אונדזערע באַקאַנטע ערשטע מאַנערין פון דער ב״י אידעע די ה״ה: ר׳ משה דייטשמאַן, ר׳ אשר שפּירא און ר׳ מאיר הייטנער. מיר שמעכסן זיך אַ ביסל דורך וועגן מצב פון דער באַוועגונג. און איך ווער באַלד אָפּגיקילט פון דער התלהבות מיט וועלכע איך בין די גאַנצע פאַר שעה פון מיין אָנקומען גיוועזן אַרומגינומען — יאָ, די רע-אַלע ווירקלעכקייט און די פרוקיגע חשבונות האָבן שוין אַזאַ מאַדנים מוח, נישט ווילנדיק ווערט מין פון גליענדן עטוויאָזאָם מאָר אַן אידעע בכוח ביזן אויספירן אויר בפועל, אַ שפּאַר ביסל אָפּגיקילט. ליידער איז עס שוין אַזוי, שווערקייטן און שטע-רונגען זענען נישט איין מאָל די אַבגי-גרוף וואָס ערלאַזן גאַרנישט באַלד אַרויס אויף דער ליכטיקער שיין די שענצטע אידעע און נישט תּמיד איז מין בכוח גובר צו זיין די מכשולים, אַז פון דעם הויכן גידאַנק און פון שיינע פּלאַן זאָל ווערן אַ מעקס אין לעבן.

און אַט דערציילן מיר אונדזערע אידעאַלע עסקנים ווי שווער די מדרגה פון סעמינאַר גייט צו. ווי פון אַלע זײַטן פאַרלאַנגט מין הנחות און מע דאַרף זיי דאָך טאַקי געבן, ווערן צו קענען מיר באַרויבן די באַוועגונג פון די טאַלענטירטע כוחות, ווייל זיי האָבן נישט די מעגלעכקייט צו אַזאַ אין סעמינאַר? איז אבער דאָ נאָך אַ האַרבערע שאַלה: „מונוואָנס נעמט מין הכנסות אויף צו דעקן דעם סעמינאַר-בודזשעט"?

אַ שיעורע דין-תּורה: ביידע צדדים זענען גירעכט. דעם ענטפער קען און דאַרף נעבן די אַרטאָדאָקסישע גיוועלשאַפט. ווען זי אבער דעם ענטפער געבן באַצייטסנס? אַט דאָס איז נאָר איין פרט פון די שווע-רע פראַבלעמען וואָס פאַרמאַטערן די עסקנים. אַ חוץ דעם פעלן אויך נישט וויניק אַנדערע פאַרפלאַנטער-טע אָרגאַניזאַציאָנעלע, פינאַנציעלע און פּעדאַגאָגישע פראַבלעמען צו פאַרענטשערן מכוח דעם קיום פון די הונדערטער ב״י שולן, וואָס ווערן דאָ אויס אָנגיפירט איבערן גאַנצן לאַנד.

ווען די איינרישטונגען אין דעם סדר-היום פון לעבן אין סעמינאַר — אַ צווייט מאָל.

אַ ניי אינטערעסאַנט לייענ-ביכל
פאַר אונדזערע שול-קינדער
◄ לכבוד פסח ►
צווישן נילס און ירדן
מעשהלעך, שירים און בילדער
פון א. שינדלער.
פרייז 25 גו. ביי 25 עקו. נאָר 5 גילדן.

ד״ר נתן בירנבוים

הַבטָחה און עַלִי׳ *)

(המשך)

הַיִתכן אַז גראָד מיר ייִראים זאָלן נישט האָבן קיין חוש פאַר דעם אַלימין גראָד מיר, וואָס מיר האָבן בקבע נישט ליב קיין בחקוונדיק קלערן, וואָס מיר האָבן שוין מיט טויזנטער יאָרן צוריק ניהאַט תּרעומות צוא-אונדזער פאַלק, ווייל ס-איז אַז-עמא פזיזא? מיר זאָלן נישט זען, אַז צווישן די אַנטיסעמיטישע חיילות און זייערע מנהיגים איז פאַראַן אַ גרויסע מחנה מענטשן-אויב ס-איז נישט דאָס רוב-עלאַסטישע בנוגע צו טאַקטיק און פּאָליטיק, רעליגיעזע קריסטן, וואָס זייער און אונדזער בכללדי-קער קוק אויף דער וועלט און אפן לעבן זענען לגמי ערך נאָנט איינער צום אַנדערן, און וואָס זייערע און אונדזערע רוחניותדיקע צרות זענען קרובים, און זאָלן נישט זען, אַז די אַנדערע מחנה, די נאַציאָנאַלע, די ראַסיש-אַנטיסעמיטישע פירס אַ הייסע מלחמה של כל כָּנים אַנטקעגן דעם אַריינגיטון זין אין סעמע ציוויליזי-ציע? אַ סוד זאָל עס טאַקי פאַרבלייבן פאַר אונדז, אַז ביידע מחנות קוקן אפן „יידישן" רעגימענט אינים הייל פון זייערע שונאים — וואָס דאָכט זיך זיי אויס נאָך אַ גערעסיווער, נאָר רעדי-קאַלער, און דער-עיקער נאָך וויכטיקער, ווי ס-איז באמת — אַל פי טעות ווי אויף די רעפּרעזענטאַנטן פונים יהדות, און אַז זיי לייגן דערויבער אַס: יהדות דאָס שאָן אחריות פאַר דעם נישט-דערבאַ-רימ יקייט און דעם אַכריות פון זייערע שונאים, וואָס זענען דאָך אויך זיינע, דעם יהדות שונאים? און מיר זאָלן טאַקי אויך אויף נישט מילן, וואָס אַסימילאַטאָרן און צוינטסן קענען און וויין. עס נישט מילן, אַז דאָס מען מירן זיך פון יענע מכלומפּרשטע רעפּרעזענטאַנטן אונדזערע, און דאָס, וואָס מיר זען נישט קיין שום חילוק ביי די אַלע מענטשן, וואָס האָבן דעם שם צו האָבן תּרעומות צו יידן — אַז ערשט דורך דעם האָט דער אַנטיסעמיטיזם, וואָס איז שוין מכתּחילה נישט גיוועזן קיין שעמיודי. קער אינטערעסאַנט די מאַס און איז גיוואָרן אַזוי ווילד און מסוכנדיק? מיר זאָלן טאַקי נישט מילן, אַז ס-איז אַ גילעכטער און אַ סכנה אין איינעם, צו נאָרן זיך אַליין און צו רעדן שטות, גלייך אַלע אַנטיסעמיטן וואָלטן גיוועזן נידעריקע רשעים אַדער שומים, בשעת ס-זענען מאַראַן צווישן זיי נישט נאָר אַנשי בלעיעל, אויסוואורף, רוצחים, און משוגעים, וואָס מע קען זיך ריכטן פון זיי בלערליי מעשים תעתּועים, נאָר אויך אַ רוב פון סתם אַרגע-לעכע בעל-בתים און אַ גיוויסע צאָל פון הערכטע מענטשן, נאָר וואָס זיי האָבן נישט איבריק ליב יידן? און מיר זאָלן זיך טאַקי נישט שטוין, אַז די ראַסן-אַנטיסעמיטן און די פּאַרשוינין, וואָס מע קען זיך ריכטן פון זיי אַלע מעשים תעתּועים, האָבן אַ שטאַר-קע פעולה נאָר דערויבער, ווייל זיי צינען די יניקה פון דעם כוחות-אוצר פון די נישט-ווילדע אַנטיסעמיטן, פון די טאַקטיקער-פאַליטיקער פון איין זייט, און פון די אַרגטלעכע און התלהבות-דיקע מענטשן פון דער אַנדערער זייט? און אויב יאָ, ווי אַזוי זאָלן מיר דאָס דערנאָך נאָך קענען מיטקריטיקירן מיט די אַסימי-לאַטאָרן און מיט די צוינטסן, וואָס — אַדער צוליב זייער חשק צו אַמעטערן זיך אַדער צוליב אַ בלאַנדזשנדיק יידיש גיפיל — פאַלן זיי אַן מיט זייערע פאַרנוצטע, אַפּלאַכטדיקע און דערקוטשנדיקע קריטיק אויף אַלע, וואָס זייער קוק אויף דער וועלט איז דער קוק אויף דעם בורא און גלייך צו די דאָזיקע האָבן תּרעומות אפן אַפּיקורסות בכלל אַדער אויף יידן בפרט? איז מעגלין, מיר זאָלן נישט מילן, אַז ס-פּאַסט זיך נישט, צו קריטיקירן מיט חוצפה, בחם ונריק און בקלות ראש נאַציאָנאַלע סימבאָלן פון די אומות העולם אַדער אַריסטוויזונגען פון זייער מהות — אַפילו, אויב זיי זענען גראָד סותר דעם יידישן קוק אפן לעבן און דאָס יידישע פירן זיך? מיר זאָלן טאַקי אויך נעמען אויף זיך דאָס אחריות פאַר דעם נייעם „יידישן" טיפּ, דעם העלפן אים אין זיין מלחמה, וואָס די מאַסן און גרויסע יחידים ווערן דורך איר אָנגירירט אין זייערע גיטילן און ווערן ממש אַרײַנגיטריבן אין דער חברותא פון אַנטיסעמיטישע רשעים, רוצחים און משוגעים? ווי איז מעגלעך, אַז מיר, — וואָס אונדזערע עיקר-פאַדערונגען און די עיקר-שטריכן פון אונדזער מהות זענען זיי אמונה אין דעם בורא עולמים און אין דער געטלעכער נשמה טהרת המשמה וקדוש-אַרץ פאַר עלשטערע מענטשן, און פאַר דעם, וואָס מיר האָבן בירושה פון פריערדיקע דורות — מיר זאָלן זיך פאַרנעמען מיט אידעאַלאַניעס און נאָכגאָנג מליצות, וואָס ליים פון וועגנס זיי נעמען זיך און ליט זייער זיכערע פעולות זענען זיי דם-שונאים פון די דער-מענטש יסודות אונדזערע? היתכן, מיר זאָלן זיך מיט דם מיז פאַנעטשטיס, אונטערגעבן אַזוינע כוחות, וואָס נאָר צוליב אַ גרויסע פאַציאַלע און פאַליטישע קאָנסטעלאַציעס זענען זיי ביז אַצינד נאָך נישט דערגאַנגען דערצו, בורח צו זיין זייערע גיפילן לבני יהדן און צו דרינגען פון דער דאָזיקער בדיקה, ווי אַזוי זיי האָבן זיך נוהג צו זיין מיט זיי, און וואָס מע וויסט נאָך נישט, וואו-אין דער וועלט צום סוף פאַרקריכן? און מיר זאָלן נישט בעסער אַרבײַן אין אַ פון רואיק און אַטיגגיהאַלטן שייכות צו די מענטשן פון אונדזער סביבה, און, פאַרשטייט זיך, אויך הטן זיך, מיר זאָלן נישט אַרויסטרעטן אַנטקעגן דעם „פּראָגרעס" מיט דעם זעלבן שטריכן פון אונדזערע אינדזערע? היתכן, מיר זאָלן זיך מיט דעם זעלבן ליידערים, מיט דעם זעלבן גיביזער, מיט דעם זעלבן פאַרבראָנענ-קייט, ווי זי אַס-מילאַטאָרן און די צוינטסן טרעטן אַרויס אַנט-קעגן דער „רעקאַצע". מיר זאָלן בכלל נישט קענען אויסמײַדן צו זיין אַרײַנגיטון אין סעמע פאַליטיק, וואָס סוף כל סוף קומען דאָך פון איר שטענדיק און אומטום נאָר אַרויס שנאה און „צייטגייסט". מיר זאָלן נישט פאַרשטיין, אַז דער שטילער, אומ-פאַליטישער פאַטריאָטיזם איז מער ווערט פון אַ ליאַרמדיקן, פאַ-ליטישן פאַטריאָטיזם? מיר זאָלן טאַקי אויך מון האַלטן פאַר אונדזער עובדא, אַז די גרויסע מלחמות פון מיינונגען און לעבנס, וואָס פירן זיך אין אונדזער סביבה, אַרויסצושטעלן שרײַערס, וואָס נעמען זיך אונטער אין אַלגיניש צו פאַרענטפערן די פאַרפאַלאַנטערסטע פראַבלעמען, וואָס צו זיי מעג מין נאָר צו-טרעטן מיט אַשטאַרקן ווילן צו גידולך — שטאָסט מיר זאָלן זיך אויסלערנען, האַשית, ווי ס-פּאַסט זיך פאַר לייטישע מענטשן, נישט צו שטופן זיך אינים פאַליט-שן און קולטורעלן לעבן פון די פעלקער, און שנית, שטילערהייט און מיט אַנ-אויסגיהאַלטענער אַרבעט זיי צו העלפן בײַם אויסבויען זיך זייער עקאָנאָמיש און גיזעלשאַפטלעך לעבן. און מיר זאָלן דאָס טאַקי נישט פילן, אַז נאָר אויף אַזאַ אופן קענען מיר באַוויזן, אַז זייערע תּרעומות צו יידן, אַז יידן זענען עפּיס אַ מין אומרואיקע מענטשן, וואָס מע ווייסט קיין מאָל נישט, וואָס מע קען זיך ריכטן פון זיי, וואָס ווילן נישט זיין צוגיבונדן צו גאָר נישט אויף דער וועלט, און וואָס שטערן אויסלעך צוגיבונדנקייט, צו וואָס סע זאָל נישט זיין — זענען פאַלטש; אַז נאָר אויף אַזאַ-אופן קען מין סוף-לן, די אומות זאָלן זיך כאַפּש אַביסל אָפּצוגיוואָוינען צו פאַרשטיין צו „אַלטע" יידן מיט יידן סתם וועגן די חטאים פונים נייען יידישן טיפּ, און דער כוח פון הינטיקע און קומענדיקע שונאי ישראל זאָל כאַפּש אַביסל אָפּגישוואַכט ווערן? מיר זאָלן באַמת נישט פילן, אַז נאָר אויף אַזאַ-אופן קען מין דערגיין צום עיקר, צו ראַטעווין דאָס יהדות פון אַנ-אייניוויינקער יְרידה?

(המשך קומט)

*) דאָס בוך „הבטחה און עלי׳" איז צוערשט אַרויס אויף דייטש („אים דיינסטע דער פערהייסונג"), אַצינד יאָס דער מחבר אַליין אינערגיגעצט אויס אויף יידיש פאַר אונדז.

שמואל דוד לאסקי

אבד"ק סאמפאלנא

התחייבותז וואס טארן נישט פארגעסן ווערן

בעת מיר רעדן וועגן דער יידישער עפיק, וועגן דער מאראל פון דער תורה, פארגעסן מיר אסטמאל אז די דאזיקע מראל באשטיים פון צוויי גלייך-ווערטיקע טיילן, בין אדם למקום ובין אדם לחברו, אז די דאזיקע הייליקע תורה אלס אויסדרוק פון ג-טלעכן ווילן רעגולירט גלייכצייטיק די באציאונג פון מענטש צום באשעפער און פון מענטש צו מענטש. עס איז דאך פאר יעדן יודע ספר קלאר די הארבקייט פון אט דעם צווייטן טייל לויט דער תורה. וואס דערגיט אזש אזוי ווייט, אז די זון פון באעוולהנין א מענטש ווערט נישטעלט אויסער די כעמט אינגאנצן מיט דעם וועקן צו דער פארבעטע. רונג פון דער בין אדם לחברו מראל און דאך האט זיך ביי אסך רעליגיעזע מענטשן נישאפן א בין קרענקלעכער פסיכאז צו באטראכטן דעם דאזיקן חשובן תורה-טייל, ווי עפעס א צווייט-אנגיק, ווייניגער ווכטיק ווי בין אדם למקום, וואס איז א גאנץ וואלטיקע תשרה צום איבהאלט און גייסט פון דער תורה.

נאך מער שמערצלעך איז דאס, וואס בעת וועגן די פליכטן פון בין אדם למקום, וואס זענען אויך ליידער היינט שטארק פארנאכלעסיקט, ווערט כאטש גירעט און גישריבן, ווערט כאטש פ'ל-ווייניק עפעס גיטון, ווערן די בין אדם לחברו פליכטן אין נאנצן פארשווינן. און קיין שום מיטלין ווערן נישט אנגיוואנדן אויף זייער פארבעסערונג און פארשטארקונג. ווען מע קוקט זיך צו צו דער היינטיקער מדות-פארוואלונג אויף דער יידישער נאס. צו די עוולות און נגישות וואס זענען גיוואר א טעגלעכע ערשיינונג. צו דער גייוויסנלאזיקייט און גיפאלנקייט פון מראלישן פליכט אין פריוואטן ווי אין גיזעלשאפטלעכן לעבן, וואס מיידן איך נישט אויס אונדזערע רעליגיעזע רייען, באקומט זיך דער שרעקלעכער איינדרוק, ווי מיר וואלטן, חלילה, ווייט, ווייט, נישט פארצייטנס, האבן די דעמאלטיקע ווארט-מיטלן פון תורה-גייסט.

אין מיר רופן אויף אלע תורה-גיטרייע יידן אנצוטרעטענען אלע כוחות פאר די דורכפירונג פון דער דאזיקער אקציע און צו זעגן מיט אלע מיטלין, אז זי זאל גיקריינט זיין מיט דערפאלג.

העלפט דעם רעליגיעזן ישוב אין ארץ-ישראל
ש נקט ביד רחבה פארן קרן היסוד אין חודש אדר!
שיקט אין פרים משלוח:
מנות פאר ארץ-ישראל!
און אין דעם זכות וועלן מיר זוכה זיין צו דער גאולה ש מה בב"א.

צענטראל-ראט
פון אגודת-ישראל
אלגעמיינע א"י-צענטראלע
פון אגודת-ישראל
עקזעקוטיווע
פון אגודת-ישראל

בין אדם לחברו מראל. דערפון האט זיך גישאפן עפעס אזא מין אויסטערליש-פארקרומטער באגריף, א-שטייגער ווי רופן צו בין אדם לחברו מראל, וואלט זיך, חלילה, אידענטיפיצירט מיט אפיקורסות. און אין מאנכע קריין קוקט מין אויף דעם וואס רעט מיט באגייסטערונג פון די פליכטן בין אדם לחברו ווי אויף א „ניכאפטן", אן אנגישטעקטן פון מאדערנוינס. די פראדאקטישע אויספאטונג האט א סך גישאט דעם אפגעבן זיך מיט דער סלעגונג פון תורה-הומאניזם.

עס מוז אבער ווי אמשארפסטן רעאגירט ווערן אויף אזא מין מסופנדיקע איינבילדונג. די פראגע מוז ווערן אויעקגישטעלט אין איר גאנצער הארבקייט, זענען דאך מיר רעליגיעזע יידן די שארפסטע נעגנער פון יעדן מין רעפארם. מען יעדן מין צושניידן די תורה-ניצעצן צום טעגלעכן גיברויך, זענען מיר דאך די וואס קעמפן אזוי העפטיק פאר דער אבליגאציאטישער פארפליכטונג פון אלע אן אויסנאם תורה ניצעצן, הן אין פריוואטן, הן אין גיזעלשאפטלעכן לעבן; פא ווי אזוי קענען מיר גלייכגילטיק זיין צו אזא מין היימישער רעפארם ווי דאס נישט גאנץ-קענען אזא חשובן תורה-טייל זיי די מצוות שבין אדם לחברו אלס גלייך ווייכטיק מיט בין אדם למקום, הייסט דען דווקא רעפארם, ווען מע זאגט אז דאס לעבן איז נישט בכוח איבערצוטראגן אזא גזירה ווי „את פאת זקנם לא יגלחו" און אז מע זאגט דאס זעלבע ווענן לאן פון „לא תנוזל אדער „לא תונו איש את עמיתו" א.ד.גל. איז עס נישט ביין רעפארם? האבן מיר דען דאס רעכט, חלילה, צו קלאסיפיצירן די תורה-גיבאטן און זיך אויסקלייבן וואס עס איז פאר אונז אנגעמעסן? איז דען נישט לויט דער תורה, דאס איבערשרייבן די מצוות שבין אדם לחברו די זעלבע דערווייטערונג פון ג-ט, ווי דאס עובר זיין אויף די מצוות שבין אדם למקום, אין דער צייט, וואס דער אייביקער נביאה-רוף לויטעט: „ער זאגט דיר מענטש וו"ס גוט איז און וואס ג-ט פארדערט פון דיר, נאר טון גירעכטיקייט, וואהלטעטיקע ליעב און באשיידן פארגיין מיט דין ג-ט" (מיכה ו-ח)

עגאמאזם און דת זענען צוויי עקסטרעמע גיגענזאצן, אז מע גלויבט אין דער יועלט-אנטשטייאונג דורך דעם ג-טלעכן ווארט, אז מע גלויבט אז דער מענטש איז די העכסטע ג-טלעכע שפונג אויף דער ערד, מוז מין אויך פילן גליעב צו אט דער שאפונג, צו דעם יציר-כפו של הקב"ה און מע מוז פארשטיין אז באעולהנין א מענטש הייסט שעדיקן די ווערט-פולע שאפונג פון ג-טלעכן ווילן, „ואהבת לרעך כמוך"-זאגט רבי עקיבא איז א גרונטסער כלל אין דער תורה. בן-עזאי זאגט זה ספר תולדות בנים ברא ד' אלקים ארץ ושמים איז נאך א גרעסערער כלל (ספרי), אויב דער פסוק „ואהבת לרעך כמוך" אנט-האלט דעם גרונד-פרינציפ פון דער בין אדם לחברו מראל, אנטהאלט דער פסוק זה ספר תולדות אדם דעם קערן-פונקט פון ביידע מינים תורה-פליכטן, בין אדם למקום און בין אדם לחברו, ווייל די קאנסעקווענץ פון דער תורה-גינעזיס, פון דעם טיפן גלויבן אז וועלט און מענטש זענען ג-טלעכע שאפונגן, מוז זיין דאס אונטערווארפן זיך דעם ווילן פון אבסאלוטן באשעפער אין אלע הינזיכטן און דאס ליבן און שעצן דעם מענטש אלס דיי הכסכסע שאפונגס-שטופע אויף דער ערד.

(סוף—אין פורים-נומער 85)

אויפרוף

דער תורה-גיטרייער ישוב אין ארץ-ישראל גיפינט זיך אין א זייער שווערער לאגע. דורך דעם שרעקלעכן קריזיס, וואס האט אומגיכאפט אלע לענדער און מליוכות, זענען די הייפס-קויפלן פארן ארץ-ישראלדיקן ישוב אין א גרויסער מאס פארשטאסט גיווען. מיר מוזן יעצט אנשטרענגען אלע אונדזערע כוחות, כדי צו רעטיירן דעם תורה-גיטרייען ישוב און זיינע פארשידענע אינסטיטוציעס, וואס רעגלירן זיך מיט זייער קיום. דאס תורה-גיטרייע יידישע מאלק אין דער גאנצער וועלט, פאר וועמען ארץ-ישראל איז אזוי הייליק און טייער, מוז אויפציטערן לגבי זיין הייליקע, אמת-נאציאנאלע פליכט צו העלפן דעם שווער-ליי-דענדן ישוב אין ארץ-ישראל!

פאר דעם דאזיקן הייליקן צוועק ווערט הייי-יאר אראנגיזירט אין אלע לענדער די אדר-אקציע פון אגודת-ישראל פארן קרן-היסוד.

אין מיר רופן אויף אלע תורה-גיטרייע יידן אנצוטרעטענען אלע כוחות פאר די דורכפירונג פון דער דאזיקער אקציע און צו זעגן מיט אלע מיטלין, אז זי זאל גיקריינט זיין מיט דערפאלג.

העלפט דעם רעליגיעזן
ישוב אין ארץ-ישראל
ש נקט ביד רחבה פארן קרן היסוד אין חודש אדר!
שיקט אין פרים משלוח:
מנות פאר ארץ-ישראל!
און אין דעם זכות וועלן מיר זוכה זיין צו דער גאולה ש מה בב"א.

צענטראל-ראט
פון אגודת-ישראל
אלגעמיינע א"י-צענטראלע
פון אגודת-ישראל
עקזעקוטיווע
פון אגודת-ישראל

קולטור-פארווילדונג און יידישקייט

(סוף פון נומער 82)

דאס דאזיקע שפערט אבער כלל נישט די פריסטער אין היידישן קולטור-טעמפל זיך צו בלאזן אן א שיעור אין זייערע פארווילדונגס-גרויסקייטס-מאנגס, וואס באפרייט זיי אפילו אין זייער איינן לעבן פון די „קליינלעכע" מאראלישע חובות, צו וועלכע ס'איז נאך פארליכטעט דער איינגאכער בן-אדם. דערמיט דערקלערט זיך טאקע דער פאקט, וואס גראד די דאזיקע ארטיסטישע מאניאקס, וועלכע פרעטענדירן אין איינגלעך צו זיין דער פיינ-פילגדסטער מענטשן-טיפ, צייכיגין זיך גאנץ אפט אויס מיט זייער באזונדערס פארגרעבטער לעבנס-ארט אין כתם מאראלישער שטומפיקייט. און אזוי איז זיך טאקע וועגן זיי אויך מודה דער בעל-תשובה פון „אסנאיא סאליאנא" דארט אין זיין „ווידוי" זאגנדיק: „בעת כ-האב אנ-גיהויבן צווייפלין אין דעם גוטן איינפלוס פון די ליטעראטן האב איך גינומין שפורירן זייערע כארעקטערן צו צו כ-האב מיך איבערצייגט, אז זיי זענען אלליין זייער אוממאראלישע מענטשן. די דאזיקע שטעלן אבער אזוי ווייט אויף זיך, אז זיי זענען אויס אדער ווי הייליקע, אדער ווי אזעלכע. ביי ווערלכע הייליקייט איז א פוסטער חלום".

דאס פסרדריקע איינלעבן זיך פון די פארהייליגטע ליטעראטן און קינסטלער אין דער וועלט פון מארא-לישער מיאוסקייט און אומריינקייט, מאכט זיי ממילא אויך אומפעאיק תופס צו זיין דאס אכתע ריינע און הייליקע אין לעבן. צוליב דעם וואס זייער גישמאק ווערט שארגרעבט און אפגיטעמפט און זייער דמיון דענענערירט, זענען זיי שוין מער נישט מסוגל צו באהאנדלין א וואסערן אין אצילותדיקן שטאף אין זיין איינגלעכער צורה און דערפאר טאקע, איז ס'ווילט זיך שוין מאקל א „יידישן" שרייבער פון דעם מין, וועמענס דמיון ס'איז פארקאפט אין דער בלאטיקער וועלט פון א „פערדס-גנב" און זיינס גליינכן נעמען שלידערן דאס לעבן פון אזא רבישן הויף, וואס איז גיווען דורכגיזאפט מיט דער גייליטערטסטער הימל-ריינער קדושה און דערהויבענ-סטער חסידות — טא זעט ער אויך דא פאר אין מעג זיינע פארגרעבטע השגות אזעלכיס, וואס מע קאן גיטפינין נאר ביי ווילד-צולאזונע מענטשן-סטיכיעס אין „גיליטע וועלדער". ענלעכעס פון דעם גישעט אויך, למשל אויב ס-פראוווט א צווייטער ריינדרייגען אין דער דערהויבענער וועלט פון אזא קדוש וטהור ווי רבי שלמה מולכו, טא קומען ער אין דער הינ-באפריינען פון צו פארלאנגערן אים כסדר אין א שפלער סענסטאליסטיש-סומאהדיקער נעץ, לויט דער צוגיוואונגקייט אין תפיסה פון מחבר און זיינע קונסט-ניגאנטן-פראאפאנין.

אין קולטור-אוצר פון יהדות וועט אויך נישט אריינ-גין די א. ג. „פארעווע" קונסט און ליטעראטור, וואס זיכט סתם אזוי צו מאלן און קאפירן צו ווייל און פארווייל, אן באהעפטונג מיטן טוד פון דער יצירה, מיט דעם ד' און זיין מוסר. אזא מין קונסט וועט נאר בלייבן, פון יידישקייט-שטאנדפונקט, א מינדערווערטיק שפיל-צייג אין די הענט פון אזעלכע וואס פארשטיין נישט און גאין נישט, אז אלע מענטשלעכע חושים און צווישן זיי ממילא אויך דער חוש פאר עסטעטיק דארפן ווערן דורכגיוויכטן מיטן אין איר פייער. יידישע קולטור, וואס איז באמת ראוי צו דעם נאמען, האט פאר זיך דעם בסאלוטן ציל פארוויסצוהויבן דעם מענטש פונים ערדישן זינלעכן פלאנטער, דורכצושטראלן און דורכצוווארימען זיין מוח און הארץ און ווייזן אים דעם וועג צו פארבענען זיך נאך ג-טס נאענטקייט און זיינע מצוות פון גוטסקייט און שיינקייט, אלס איבערגיוואנדסינע ברוק פון אים, דעם בורא-עולם, צו זיין באשאפענים מענטש-גייסט. אויפנעמען פארגענגלעכע פייגאשין אדער בכלל מאמענטאן-מענטשלעכע גימיט-ווערטע. ציעט אין גייסט פון יהדות הייסט, זעען די דאזיקע אין שיין פון אייביקייט און זיי צוריקקערן צו איר. דער יהדות-קינסטלער מוז אלזא בפזיגן אין זיך אזוי צוזאגן וויזיאנערישע כוחות און גייגונגען בדי תופס צו זיין מיט זיי די איגענלעכע נשמה פון יעדן גיוועגנס אביעקט.

דאס אלץ דארף אומגיטער זיין דער קערן און הויפט-אקס פון יעדן קולטורעלן און קינסטלערישן שאפן, וואס וויל פאראייביקט ווערן אין דער יהדות-קולטור. און אזא איז זי טאקע גיווען אין אלע זיינע די יהדות קולטור און אזוי האט זי שטענדיק פארשטאנען און עמפינדן דער יידישער גידאנקן-און גייסל-אפאראט. אויב עמנואל הרומים פראפאנע שיריס למשל, האט מין זיך גיאסט צו לייענען אין שבת, האט מין דאגעגן א „לכה-דודי", אדער „יה רבון" פון די אלקבץ-ס און נאגארא-ס, גרעד מיט דער גרעסטער חיבה גריינינגנומען אין דער פאעזיע-שאץ-קאמער פון יהדות, כדי מיט זיי אויסצווינגען די סימפאטיע פון הייליקע גיסלן און פרידיקן ציטער, וואס טוינן אויף אין יידישן הארץ ביים אנקומען פון דער שבת-המלכה.

דיי הויפט-ראלע האט דא אזא גישפילט נישט דער אויסערלעכער קינסטלערישער גייוא פון ליטעראריש-שאפן, נייערט זיין אינערלעכער גייסט און נשמה און אזוי אין תמיד גיווען די זעלבע קריטעריע בנוגע אלע אנדערע יידישע קולטור-ווערטן. אוודאי איז פארען אין אזאר פון יהדות-קולטור א כמעט אומשעצבארע קונסט-עשירות אנהויבנדיק פון תנ"ך מיט זיין פארבן-רייכן קלאנג יש-קינסטלערישן קאלאריס און נביאיש-אויספרייטלענדער בליצקייט ביז שפעטער די סאמיס-ווייכע תלמוד-אגדה, מיט איר טיף נשמה-נאנגדער בענקניש צו גאולה און ד' הדוגונג; דאס זעלבע נאך שפעטער למשל בנוגע דעם סאמע הייליקן זוהר מיט זיין מיסטיש-קינסטלע-רישן בריליאנטן-שימער, ביז טאקע אז דער טובטעל דיכטערישער חסידות-ליטעראטור, אין איר בלוטטנער אפשנבארונג אין א רבי לוי יצחק בארדיטשעווערס צארטן ליריזם אדער אין רבי נחמנס צוויבערהאפטע, טיף מיט-רייכסדע פערל-מעשיות וכדומה. אבער אין

(סוף זע זייט 14)

דאנא מאריא אמעליא פערנאנדעס די „צדיקת" פון קאוויליאן

(פראגמענט פון „צווישן די אנוסים אין פארטוגאל")

(ספּעציעל פאר „ביתיעקב")

פון בנימין מינץ

ארום עלף ־ זייגער פארמיטיק איז אונדזער אויטא מיט ־ רעש אריין קיין קאוויליאן, ־ שטאט, וואס ליגט 1300 מעטער איבער דעם ים־שטח צווישן די בערג אין צפון־פארטוגאל. מיר, איך און מיין דאלמעטשער ה׳ בראמבערג פון ליסאבאן, זענען אריין אין ־ קאפע און זיך גיפרעגט אויף דעם רייכסטן גביר פון שטאט, אויך אנ־אנוס, דאן פראנציסקא הענריקעז דא קרוז.

שמואל שווארץ האט מיר ־ ס׳ן אנדער־צייל וועגן אים און זיין פאמיליע. די ווער ס־הייסט „דא קרוז" שטאמט זיכער פון די מאראנען. אזוי פלעגן זיי פון די לחים, פארצייטנס בשעת דער אינקווזיציע: מיט גיוואלט אפשמדן די יידן און נעבן הייליק־קריסטלעכע פאמיליע נעמען ווי דא קרוז (דער קרייץ) דא סאנטא פע (די הייליקע אמונה) און אנדערע.

פראנציסקא הענריקעז דא קרוז האט סיך אויסגינומען גאר פריינטלעך. פון שווארצס ־ בריוו האט ער שוין גיוואוסט

דאנא מאריא אמעליא פערנאנדעס

וועגן מיין קומען און דעם צווק פון מיין נסיעה. מיר האבן זיך ב לר צושמיסט וועגן דעם מצב פון אנוסים אין קאוויליאן, זייער צאל, בייסטיקן אויסלעבן זיך א. אז. וו. א שפריך וואס איך האב שוין באמערקט אין מיינע פריערדיקע שמוסן מיט די אנוסים: אין נישפרעך מיט זיי האב איך זיי נישט גיסאדט אנרופן „מאראנאס", אדער „קריסטאס נאוואס" (נייע קריסטן, ווי די גויים רופן זיי).

זיי האבן זיך באליידיקט. דזשוזעפס זענען זיי, גלייך זיי מיר.

דא קרוז האט זיך גיהאלטן ווי אן אייגינער. דערציילט וועגן זייער אפגירינסקיים פון יידישקייט און שנאה צום קאטאליציזם אין קאוויליאן: זענען די אנוסים פון אן אנדער מענטשן מאטעריאל, ווי אין בעלמאנטע. דא זענען זיי מער אינטעליגענט. טייל היטן שוין נישט אפ אזוי שטארק די פארקריפלטע משונהדיקע מ׳הגים. פארטראכטן זיך גיכער איבערן מהות פון יידנטום, פון יידישן פאלק, אינטערעסירן זיך מיט יידישע פראבלעמען: האבן אבער נישט ווער ס־זאל זיי וויסן דעם ריכטיקן יידישן וועג. אין, אדער זיי ווערן מושפע פון דער פרייער יידישער פרעסע און ליטעראטור אין פראנצויזיש (די איינציקע אייראפעאישע שפראך, וועלכע ס־פארשטיין עפ״י רוב זייער אינטעליגענטן חוץ פארטוגעזיש) אדער זיי בלייבן אינגאנצן גלייכגילטיק צו יידישע ענינים. וויסן נאר, אז זיי שטאמן פון יידן, אסימילירן זיך אבער אינגאנצן מיט די ארומיקע קריסטן, און זענען שוין נישט אזוי שטארק

מקפיד אמילו אויף נימשטע התונות

דא־קרוז האט מיר דערציילט, אז כמעט אלע דאקטוירים, ריכטער, אדוואקאטן, די העכערע באאמטע ־שאפט א. אז. וו., זענען אנוסים. פונדעסטוועגן האבן זיי א קליינים אינטערעס צו דער יעצטיקער באוועגונג פון די אנוסים צוריקקערן עפנטלעך צום יידנטום. עס איז נאך נישט גיקומען דער, וואס זאל זיי קענען באאיינפלוסן. בארא־באסטא האט דא גיגרינדעט אמילו א שולעכל, אדער דער רוב פון דער אינטעליגענץ שטייט פון דער ווייטנס. בארא־באסטא האט נישט גימינט דעם ריכטיקן וועג צו זייערע הערצער.

ער האט מיר אויך דערציילט, אז די גייסטיקע פירער פון די מאראנען אין קאוויליאן איז די חשובע דאנא אמעליא מאריא פערנאנדעס, אדער ווי מע רופט זי בקצור צווישן היימישע דאנא אמעליא. ער האט מיר גיראטן זי דורכ־אויס צו באזוכן און זיך אנגיבאטן מיך צו באגלייטן. איך האב שוין טאקי מיט אומגידולד גיווארט אויף דער ווי־זיס, שווארץ האט מיר דערציילט וועגן איר גאר נפלאות, ער האט זי מיר גי־שילדערט ווי א צדיקת און מיר מיט־גינעבן צו איר א בריוו. אין וועלכן ער שרייבט איר וועגן צוועק פון מיין נסיעה זיך צו באקענען מיט דעם לעבן פון די אנוסים און דערנאך דערציילן וועגן דעם איר דער בריטער יידישער וועלט.

טרעפ און משונהדיקע דורכגעזנדן זענען דורך גיררייטע נעטלעך, מיר ענלעך צוגיקומען צום הויז פון דאנא אמ׳ליא. א פונקל־הויטיקער דיקלעכער יונגערמאן האט אונדז גיעפנט די טיר און פארבעטן אין סאלאן. ער איז גיווען דאנא אמעליאס זון, אנטאניא אנ־אינטעליגענטער יינגעטער יינגעלעך, ווייצ־דירעקטאר פון דער קאוויל, יאנער אפטיילונג פון דער גרעסטער פארכונגעזישער באנק, אולטראמאדערנע.

איך האב אים איבערגיגעבן שווארצס בריוו און ער האט אים אריינגיטראגן דער מוטער. באלד איז זי אריינגיקומען און מיט אזא שמחה גינומען רעדן און מיך באגריסן, אז כ־בין שטוב אין דער ערשטער רגע צומולם גיווארן.

אזא כבוד, אנ־אמתער ייד, א שליח פון א יידישער צייטונג, ביי איר אין הויז! אזא כבוד!

שווארץ האט איר גימוזט עפנס שרייבן אין בריוו וועגן מיין פרומקייט, וואס ער בין איך בין נישט אנדערש גיווען ווי דער „ראבינא דא סאנטאטערא" (דער רב פון הייליק לאנד). מילא, וואס האב איך גיזאלט טון. איך האב גימוזט אויף מיר שלעפן דעם עול פון רבנות, טראץ מיינע הצפטיקע פראטעסטן. דאנא אמעליא איז גיווען אויסער זיך פאר שמחה. זי האט נישט גיוואוסט, וואס מיט זיך צו טון. באלד האב איך מיך באקענט מיט איר גאנצער ביאגראפיע.

זי איז א „דזשודעא" פון „אלע שיר זייטן" און אויך איר מאן איז גיווען דאס לעבן, ביידע שטאמן פון אלטע מיזחדיק איינגי־פונדירוועטע מאראנען פאמיליעס און ביי זיי האבן זיך דערהאלטן כמעט אלע מאראציעס פון די אנוסים. נאך איר מוטער אין דאנא אמעליא גיווארן די גייסטיקע סירערן פון די קאוויליאער

מאראנען, אזוי ווי דער מנהג איז ביי זיי גיווען ביז יעצט, אז פרויען זענען גיווען די „רבנים" און „חזנים" פון די קהלות. זיי זענען דאס גיווען די איינפלאנצער פון יידישקייט ביי די קינ־דער. אויך דאנא אמעליא איז א גרויסער למדן. זי קען פון אויס־ווייניק כמעט אלע תפלות און ווייס ווי אזוי זיך צו פירן אין די ימים טובים און שבת און איז א גרויסער בקי אין אלע מנהגים. זי האט אמילו עטלעכע ספקות און דערפאר דאנקט זי טאקי דעם אויבערשטן — און דערביי הויבט זי אויף די אויגן צום הימל — וואס איך בין אונטערגיקומען און זי האט וועמען צו פרעגן.

איר מאן איז גישטארבן מ׳ט ניין יאר צוריק. ער איז גיווען א גוטער ייד. זאגט זי, און האט אמילו ניקענט נאנץ תהלים. פון אויסנווייניק. פארשטייט זיך, אז אין פארטוגעזיש. און אזוי איז זי גיבליבן אליין מיט איר איינציקן זון אין איר כאלאצל און מיט מצות און מעשים טובים.

זי דערציילט מיר איר גרויס עגמת־נפש. אין קאוויליאן זענען פארען עטלעכע הונדערט „דער נאסאס" (אונדזערקע) דער רוב קומט אבער נישט צום דאווענען אין שולעכל. פרייטיק־צונאכטס איז שוין ניכער דא אן עולם אבער אין דער פרי קומען ווייניק. מיידל די רייכערע זיצן אין זייערע גישפעסן און די אריימע זענען ביי דער ארבעס. און נאך א זארג האט זי, זי ווייס נישט גינוי, צי שבת א נדפרפרי זאגט מין שמונה עשרה צי נישט?

איך זיץ און הער מיך איין אין אירע רייד און קוק זי אן. אז עלטערע בבבודע דיקלעכע פרוי. מע קען זי דרייסט אנגעמען פאר א יידיש־ספרדישע. עס גליבט זיך מיר עפיס גארניש, אז אט די איז אן אייניקל פון די אנוסים. זי רעט דאך אזוי יידיש־לעך, אזוי ווארים. מיין באבע האט אויך גיהאט פון־הטחם שואלכע שטייגער זארגן. באמת נפלאות הבורא. הונדערטער יאהר געיאגט און גיפלאגט, גיברענט און גיבראטן, אפגיריסן פון יידישן פאלק, מארגרעבט און פארקריפלט, עפנטלעך קריסטן, און דאך איז שטארק יידישן פאלק, ווי בענקט זיך איר נאך א יידיש ווארט.

אין שטוב איז שטיל. עס זיצט דער גביר דא־קרוז, עס זיצן נאך עטלעכע פון די מאראנישע פני, וואס מ־האט זיי שנעל אלארמירט אהער לכבודי, עס קומט אריין אויף די שטיק־מינגער א יינגערקאן. ער שטעלט זיך פאר: דזשאזע אנטאניא הענריקעז דא סילווא. ער ליינט אויף די האנט אויפן הארץ און זאגט: דזשודעא! דאס שטעלט ער זיך פאר און עדותס זיך, אז ער איז א ייד. דאס אלץ איז עפיס אזוי פשוט ריבנד, אז ס־כאפט אן ביי דער נשמה.

אלע זיצן שטיל. הערן זיך איין מיט דרך־ארץ, וואס דאנא אמעליא זאגט. עס זעט אויס, ווי תלמידים וואלטן גיזעסן ארום אלוף.

א רבין און איינגיהערט זיך מיט קאפ אין א טיפן דרוש.

און דאנא אמעליא הערט פלוצלינג אויף צו רעדן, און טרערן הייסט טרערן הויבן פלוצלינג אן זיך אויסצוקיילין פון אירע אויגן און צו רינען איבער די באקן. זי בויגט אראפ דעם קאפ און פארטראכט זיך און אלע ארום האלטן איין דעם אטם און וואנן נישט צו שטערן די הייליקע שטילקייט.

פלוצלינג הויבט זי אויף דעם קאפ, זיפצט שווער אף און זאגט שטיל ווי פאר זיך:

– דזשודעא!... דזשודעא...

וואס עס האט זיך דעמלט גיטון ביי איר אין הארץ און אין די הער־צער פון די אנדערע אנוסים ווייס איך נישט און איך וועל עס שוין דאכט זיך קיינמאל נישט וויסן. נאר אז איך האב מיט מיין קומען אויפגיריסן א טיפע ואונד אין זייער טיפן אינערן, דאס האב איך גימילט מיט מיינע אלע חושים. איך האב מיך נישעמט פאר מיר אליין. צי בין איך טאקי אזא הייסער ייד, פאר וועלכן ווי האלטן מיך? און צער, זייער א סך צער האב איך גיהאט, אז מיין נייער־דורשט האט גימוזט נישטילט ווערן דורך די טרערן פון דאנא אמעליא.

(סוף פון שטיק מיט דאנא אמעליא – זע נומער 85)

שרה שענירער

שבת־שקלים

יעדים יאר ווען ס־קומט אן דער שבת אין וועלכן מע בענטשט ר״ח אדר, אדר ווען ראש־חודש ניפאלט אין שבת, זעען מיר אין קאלטע־דער אויסער דער סדרה פון דער וואך א קליינע צושריפט: „פרשת שקלים". נישט איינע פון אונדזערע שטנטשער וואס איז נישט אזוי גוט באקאנט מיטן יידישן לוח וועט זיך אזוינע פרעגן, וואס באטייט דאס דאזיקע וואר?

מיר וועלן דעריבער דא זיך דערוויל אביסל גינויער אפשטעלן, כדי אונדז צו־צוגרייטן צו דעם גרויסן הייליקן יום־טוב פסח האבן די חז״ל באשטימט די פיר שבתים וואס פארגען דעם נאמען „פרבע פרשיות" — „פ׳ שקלים", „פ׳ זכור", „פ׳ פרה" און „פ׳ חודש". דער ערשטער פון די דאזיקע שבתים איז אלוא שבת „פ׳ שקלים", ווען מע לייענט ביי „מספיר", אנשטאט ווי גי־ווינטלעך די לעסע פיר פסוקים פון דער סדרה, די פסוקים פון די תורה, וואס רעדן וועגן דער פליכט פון יעדן ייד צו געבן א האלבן שקל (פוס מין פארצייטיקע מטבע) אלס תרומה מאר ג־ס.

נעמען מיר די דאזיקע פסוקים וואס רעדן וועגן דער דאזיקער מצוה און פאר־מיטן זיך אין זיי, זעען מיר, אז זיי לערנען אונדז אזיער א סך. קודם־כל זאגט דער פסוק „כל העובר על הפקודים" — אלע גיצילטע מוזן זיך בא־שטייערן דעם „מחצית השקל" פאר ג־ס, אלע אן אויסנאם מוזן זיך באטייליקן אין דער יידישער כלל־ערבים, ס־טאר קיינער נישט „מאכן שבת" פאר זיך גאר דווקא בזשמין מיטן כלל און מאגן כלל. א יחיד קען קיינמאל נישט אויספירן עפיס גאנצעס און דזיערגדעס ביי זיין גרעסטער אנשטרענגונג אמילו. דאנענען דער כלל קען שטענדיק בויען און שאפן דאס גרעסטע און בעשטע־דיקסטע.

ס־דאזיקע גאר יעדער יחיד בזשטייער נעבן זיין גרעסטע מאס אפפער, לויט זיין יכולת און דאס וועט אים פארדעכנט ווערן ווי ער וואלט ס־גאנצע בגין אליין גיבויט.

די פרשת שקלים זאגט אויך: „מבן עשרים שנה ומעלה" — פון בזוואנציק יאר און ווייטער איז יעדער מחויב מיט צו בא־שטייליקן זיך אין דער דאזיקער עבודת הקודש. נישט אזוי ווי מאנכע זענען גיוואוינט אויסצוזייגן די מצוות־פליכטן אדער אויף קליינע נדבה ווי א האלבן שקל, כדי צו מאכן עס צוגעגנלעך פאר אלע, פאר ארים און רייך זיך צו באטייליקן אין דער הייליקער אונג און שאפונג. ס־ווערן אזוי פארווישט צו אלע חילוקים בנוגע די ערעסטע און הייליקסטע חובות פון מענטש. אלע זענען גלייך בנוגע דער עבודת הקודש און האבן אין איר א גלייכן חלק און זכות. ס־דאזיקע גאר יע־דער ארבעטן לוים זיינע כחות און מעגלעכקייטן.

וואס האט מין אבער גיטון מיטן „מחצית השקל"? פונים זילבער פון די האלבע שקלים האט מין גימאכט די שוועלן פון מסכן, דעם יסוד צום גרעסטן הייליקטום ווי אויך איינגיקויפט אלע קרבנות וואס זענען נייטיק גיווען אויף א נאנץ יאר.

מיר זעען אלוא, אז מיט אזא קליינע שפענדע האט מין גיקענט אויפטון די גרעסטע זאכן, אויב זי איז גאר גינומען גיוואהן פונים נאנצן כלל. און דאס דארף דיגען אלס א ליטמוס אויף מאר אונדז, אז מיט גימיינזאמע כחות וועלן מיר אלעס קענען בע״ה דערגרייכן אמילו ביי די קלענסטע נתינות.

לאמיר אלוא, אלע זיך באמיהן צו נעבן פאלן יידישקייט וויפיל מיר זענען מיכולה — אבער אלע, קיינער טאר נישט פעלן אין דער דאזיקער הייליקער ערבים. און ארבייטן דאנען מיר נישט בלויז אין מאמענען פון באגייסטערונג און איבערגיענענדע התלהבות, נייערט. יעדע אפגיטענע ארבעט דארף זיין אן התחלה פון א פארשטארקטער אומדערמידלעכער עסטיקייט פאר א יידישע צייט, פונקט אזוי ווי די שוועלן צום משכן זענען דאך גאר גיווען א יסוד און התחלה צו דער שפעטערדיקער עבודת הקודש, וואס האט נישט אויס־גיהערט אמילו אויף א טאג.

אמת, מיך דערפון ארבייטן מיט אלע כחות פ״א ר״ן יידישקייט — אבער די ערבים דארף זיין אן אומדערמידלעכע און ד״ן באשטענדיקע אין דבכלם קענען מיר האבן, אז מיר וועלן ווי גיהערעק טעלין זיין און בזקומען נענטער צום ציל.

אליעזר שינדלער

איז צענטראל־אזיע

גיפאנגינשאפט־זכרונות

(א)

די מלחמה-גיפאנגינע אין די סיביריש שניי- און אייז-מדבריות האבן מקנא ניווען זייערע חברים אין טורקיסטאן. נאר באמת איז זיי גאר נישט ניווען וואס מקנא צו זיין. –

אין די סיביריש פון הקלעס איז די קעלט ניווען דער מלאך-המות, אין טורקיסטאן די טראפישע היץ. –

די צאריש מיליטער-קאמאנדע האט אויך גה.לסן אז אין טורקיסטאן איז בעסער צו זיין ווי אין סיביר. האט זי טאקע קיין סיביר על-פי-רוב נישיקט דייטשן, מאדיארן און יידן, און קיין טורקיסטאן סלאוון, עלזעסער, לאטערינגער, רומענער און אי-טאליענער. –

ס'זענען אבער אין טורקיסטאן אויך ניווען א היפשע צאל דייטשע, מאדיארישע און יידישע גיפאנגינע. –

דער גרעסטער טייל פון די יידישע גיפאנגינע וואס זענען פאר-שיקט גיווארן קיין טורקיסטאן זענען ניווען פון דער פשעמישלער פעסטונג. קמעט אלע פשעמישלער גיפאנגינע האבן די רוסן אינ-טערנירט אין צענטראל-אזיאטישע לאגערס. –

אין טורקיסטאן זענען ניווען אן ערך פון א פערטל-מיליאן מלחמה-גיפאנגינע און ציוויל-אינטערנירטע. זיי זענען ניווען צוטיילט אויף העכער דרייסיק גרויסע לאגערס און א צענדליק קלענערע זאמל-פונקטן.

דאס גרעסטע לאגער איז ניווען אין טאשקענט די הויפט-שטאט פון טורקיסטאן. –

די גיפאנגינע וואס זענען אנגיקומען ערב-פרילינג קיין טורקיסטאן האבן דאס לאנד גיהאלטן פאר אן ארץ-מבורכת, פאר א גן-עדן ממש. – די בלאע הימלין, די זאפטיקע פעלדער, די גיבענטשטע גערטנער און סעדער, די פרעכטיקע פלאנצין, גרינסן, פירות און שפטער אבער האבן זיי גיווארן וואס דאס איז טייטש צו זיין אין גיפאנגינשאפט אין טורקיסטאן און וואס צענטראל-אזיע-טישע צרות באטייטן...

פאר מענטשן פון מיטל- און מזרח-אייראפע איז די טורקיסטאנער היץ נישט גיווען צום איבערהאלטן. זי האט אויסגיטרוקנט דעם מארעך פון די ביינער...

די גיפאנגינע זענען ארומגיגאנגען ווי צומישט, די שלעפן האבן ניהאקט און ניהאמערט. טויזנטער מענטשן זענען גילעגן אין פי-בער. א גאנצן טאג האט מין ניהאפט אויף דער נאכט, טאמער וועט זיך דאס ניהנטן א ביסל אפקילן...

נאר די נאכט-ווינטלעך האבן אונז ווייניק ניהאלפן. פארקערט, די נעכט אין די לאגערס זענען ניווען מוראדיק דושנע, ווארן די נאכט-ווינטלעך האבן נאך מער צושפרייט דעם שרעקלעכן גי-שטאנק פון די גרויסע לאגער-אפטריטן...

(ב)

די באראקן אין טורקיסטאן זענען ניווען נאך צרהדיקער ווי די סיבירישע. דאס אומריינקייט איז ניווען גאר פח-מדיקער. פון די טורקיסטאנער כינים, וואנצן, כל-ערליי ווערים און פליגן, שפינין, מוראשקיס, שטויב און ברוד האט מין ניהאט צו ליידן גיבענטשט יסורים...

די קערפערס פון די אומגליקלעכע גיפאנגינע זענען ניווען צו ביסן און צופרעסן פון דעם אומפלאט. די באראקן זענען ניווען ענג און דושנע, ביינאנאט איז מין גילעגן צונויפגיפרעסט ווי די הערינג. די מענטשטער האבן די רוסן פארהאקט מיט ברעטער ווי אויף להכעיס. דער שוויי פון די ברוידיקע גיפאנגינע האט גישטונקען ווי א מוראדיקע מגיפה. ס'איז נישט גיווען דעם אסיס צו כאפן. ס'איז נקמאס גיווען צו שטיין איינים ביים טוייטן. ס'האט גיעקלט פארן אייגינים שוייס...

(2)

באלד האבן זיך אין די לאגערס פאר שפרייט כל-ערליי שפידעמישע קר נק-הייטן קמקמ אלע גיפאנגינע האבן גי-מיסן פון דער מלאריע. אין די טויזנ-טער זענען גיפאנגינע נישטארבן פון פלעק-טיפוס, כאלערע, טשרוואנקע און סקארבוט. דעם פלעק-טיפוס האבן פארשפרייט די כינים, וואנצן, פליגן און שפינין. – די רוסישע לאגער-קאמאנדע, די רוסישע דאקטורים און פעלדשערס האבן אפילו נישט אנגיהויבן צו קלערן ווענן הלפן. זיי האבן זיך אויף די קראנקע גאר נישט אונגיקוקט. האט זיך אמאל א פעלדשער באוויזן, האט ער גידרייט מיט די פלייצעס: „וואס קען מין טיפן, ס'איז מלחמה. פון אונדזערן וואס זענען אין פליגן ביי די גערמאנציס און אויסטריאקיס שטארבן נאך מער.“ – – – –

דאס זענען ניווען די טרייסט-ווערטער וואס מיר האבן באקומען צו הערן...

א סך צרות און ענויים האבן גיליטן די גיפאנגינע אין טאשקענט, אבער נאך מער יסורים האבן די גיפאנגינע ניהאט אויסצושטייען אין די אנדערע טורקיסטאנער לאגערס ווי אין קאטא-קורגאן, סאמארקאנט, זאלאטאיא-אורדא און ביי די ברעגיס פונים אראל-ים און פונים סיר-דאריע... אין טאשקענט האבן די רוסן א ביסל מורא ניהאט, טאמער קומט אמאל א נייטראלע קאמיסיע, א פרעמ-דער קאנסול, א דעלעגאציע פונים רויטן צלם אדער אזוי א זשור-נאליסט פונים אויסלאנד. אבער דארט אין דער ווייטער טורקיס-טאנער מדבר האבן די לאגער קאמענדאנטן גיוואוסט, וועט קיי-נער נישט קומען. האט מין טאקע די גיפאנגינע גילאזט גאר אין אנגן הסך. וואס מער גיפאנגינע ס'זענען גישטארבן אלץ בעסער איז ניווען פאר די קאמענדאנטן. אלץ מער האבן זיי גיקענט גבינען און ראביווין.

און אזוי זענען אין טורקיסטאן גישטארבן פופציק טויזנט מלחמה-גיפאנגינע..

פופציק טויזנט קברים פון יינגע אומשולדיקע נפשות זענען אויסגי-גאנגען אין גלגם און נויט ווייט ווייט צווישן די ווילדע צענטראל-אזיאטישע בערג און פלוינען...

(ד)

א גוט לעבן האבן גיהאט די טשעכן. זיי זענען ביי די רוסן ניווען גאנצע מיוחסים. נישט גיפילט אפילו דעם טעם וואס גי-פאנגינשאפט הייסט. די טשעכן זענען ניווען באשעפטיקט אין מי-ליטערישע קאנצלייען, לאזערטען און גידינס ביי אפיצירן, טשי-נאווניקס און רייכע רוסישע כוחרים. טשעכישע בעלי-מלאכות האבן אין טאשקענט גיעפנט איינע ווערקשטאטן. אויפגימאכט שיינע פריזיר-סאלאנין, אפילו טיי-שטובן און רעסטאראנין. – מיט א גאר באזונדער אכזריות האט די רוסן באהאנדלט די שערקן און אנדערע מחמדנישע גיפאנגינע די עסטרייכישע. מחמדנישע זעלנער פון טאסנינן הערצאגאווינע, האבן זיך שפע-טער אויסגיגעבן פאר פראוואסלאווע סערבן אדער קאטוליישע הארוואטן... זיי איז נמאס גיווארן צו לייד: די גיבענטע ;ר.ת האבן זיי פארלייקנט זייער אמונה... די באסניאקישע גיפאנגינע האבן כמעט אלע ניקענט סערביש אדער קראאטיש האבן זיי די רוסן ניקענט אפגארן און זיך אויסגעבן פאר קריסטן... אבער די טערקן האב זיך גאר נישט ניקענט העלפן... וואבן לאנג האבן די רוסן טערקישע גיפאנגינע ניהאלטן פערשטארט אין באן-וווא-גאנגיס, און זיי קיין עסן נישט גינעבן. די בא-וואגאניס האט מין דערנאך אונטערגיצונדן צוזאמען מיט די טויטע גופים פון די אומגיקומענע טערקן. אזוי האבן זיך אויסגיגיטרט קריסטלעכע רוסן... אינדלע אריער, מענטשן וואס באריימען זיך מיט זייער „שראקאיא נאטור“ מיט זייער בויזיס גוט הארץ און מיט זייער אמתן פראיואסלאווענס קריסטנטום...

(ה)

אויף דעם קאספישן ים גיפינדן זיך א קליינע פעלדז-אינדזל. נאר-גין, אין איר נאמען. דאס איז טייטש „די אינדזל פון די שלאנ-גין“. ווארן אויף דער דאזיקער איינזאמער אינדזל גיפונדן זיך זייער א סך שלאנגין. האט די רוסישע קאמאנדע דארט אינטער-נירט פינינטויזנט טערקישע גיפאנגינע.

אויף דער אינדזל נארגין איז קיין וואסער נישטא. דאס וואסער פונים קאספישן ים איז שארף גיזאלצן און נישט צום גיניסן. נארגין גיפינדן זיך צוויליף קילאמעטער פון באקו, האט מין אויף קליינע שיפלעך גיברענגט פרינקיואסער פון דער ווולגא. ביי א שטורים איז נישט מעגלעך גיווען זיך אריינצולאזן אויפן ים מיט די קליינע ליאדקיס, זענען די גיפאנגינע צו פיניף זעקס טעג גיווען אן טרינק-וואסער...

שלץ וואס ס'איז גיווען בעשטימט פאר די גיפאנגינע האט די קאמאנדע צוגיראבייוויס.

די באראקן זענען ניווען חורבות. די גיפאנגינע זענען גיפאניקט גיוואר פון די כינים שכרים און שטשארים...

די טערקן האבן כסדר גיהונגערט און פאר נויט – ניכאפט שלאנ-גין דערהרגיס און גיגעסן... פון די פיניף טויזנט טערקישע גי-פאנגינע אויף דער קאספישער אינדזל נארגין – זענען פיר טויזנט אויסגישטארבן – – –

חשן די רוסישע שחקרנער, די טאטערן און קירגיזן האבן דערפון ניהאר גיוואר האבן. זיי שטארק פראטעסטירט ביי דער רוסישער מלוכה, קיינן דער דאזיקער אכזריותדיקער באהאנדלונג. די רוסי-שע צענטראל-מלוכה האט מורא ניהאט פאר א בונט אין ס'איז ניקומען א באפעל אין אלע לאגערס זיך צו די טערקן מענטש-לעכער צו באצייגן. –

רייכע קירגיזן האבן באקומען רשות צו נעמען טערקישע גיפאנ-גינע פאר ארבייטארער. א סך טערקן האבן גיפינדן אן אמתע היים ביי זייערע קירגיזישע בני-אמונה. די קירגיזן האבן די טערקן גאר נישט גילאזט ארבייטן, נאר זיי יאגן-לאנג גיגעבן עסן, טרונקען און הלבשה מיטן גרעסטן כבוד...

פון די טורקיסטאנער לאגערס האבן גיפאנגינע א סך מאל גי-פרואווט צו אנטלויפן קיין כינע, פערסיען און אפגאניסטאן. די וואס זענען אנטלאפן זענען על-פ-רוב גיווען דייטשן, אינטעלי-גענטע מענטשן, מיט א סך נעאגראפישע קענטניסן. –

(ו)

די צייוויל-באפעלקערונג פון טורקיסטאן זענען קיין רוסישע פאס-ריאסן נישט גיווען און פארדאס האבן זיי די גיפאנגינע קיין שלעכסט נישט גיטוט. ווען מע פלעגט אונדז טרייבן דורך טור-קיסטאנער ערטער האט די באפעלקערונג ארויסגיוויזן חמנות צו אונדז. זיי פלעגן אונדז ווארפן שטיקער ברויט און פירות. נאר די קאזאקן האבן דאס נישט צו גילאזט. מיט גאנייקיס האבן זיי די באמרמהארציקע מענטשן פונאנדער גיטריבן. –

מתחילת האט כמעט קיינער פון די מלחמה-גיפאנגינע נישט גי-וואוסט, אז טורקיסטאן פארמאגט אזא גרויסע צאל פעלקער און שבטים. פאר אונדז איז אין אנהייב גיווען נאר איין איינציקע גרויסע טורקיסטאנער פאלק-מאסע. מיר האבן אויך נישט גיוואוסט, אז טורקיסטאן איז אזוי גרויס, אז דאס איז כמעט א וועלט פאר זיך...

טורקיסטאן איז אין מערב אפגיגרעניצט פון קאספישן ים און דעם אוראל-טייך, אין אזן פון מערב-סיביר, אין מזרח, דורך דער מאנגאליי, און אין דרום, גרענצן אם טורקיסטאן די גיבערג טוועלין, הינדוקוש און קאפעטדאג.

טורקיסטאן נעמט אזוי-וויט ארום כמעט די גאנצע קירגיזישע סטעפ, די טורקאמענער סטעפ, די דושנגאריי, די טיפיגישן פון טארים, די סיאנשאן בערג און די בארימטע פאמיר-בערג און די גרויסע טאלן און ווייטיגישן פונים אמור-דאריע, סיר-דאריע, סאראוושאן, אילי און שו. די פיניף גרעסטע טייכן פון טור-קיסטאן. – –

טורקיסטאנס טיפע פלוינין, זענען אין מערב; ביים קאספישן ים זענען זיי נידעריקער פונים ים-שפיגל.

אין מזרח, זענען די טורקיסטאנער בערג, און אינים פאמיר-וים טעם דערגרייכן זיי די גרעסטע הויכקייט. –

אז מין פארט פון צענטראל-רוסלאנד אדער פון סיביר קיין טור-קיסטאן, איז די גרעסטע שטאט וואס מין באגעגנט אויף דעם דאזיקן וועג, טורקיסטאן, און פארדאס האבן די אייראפעער דאס גאנצע לאנד אזוי גירופן.

די טורקיסטאנער פעלקער גופא, האבן נישט קיין נעמען פאר זייערע מדינות. די נעמען פון די אנדערע צענטראל-אזיאטישע מדינות, ווי בוכארע, קאקאן, כיווע, קאשגאר, זענען פאר די טור-קיסטאנער גופא, נאר נעמען פון שטעט, און נישט פון לענדער.– קמעט גאנץ טורקיסטאן איז אין רוסישע הענט. אונטערן צאריש רעזשים איז טורקיסטאן ניווען איינגיטייילט אין צוויי גובערניעס. טורגאי, פערגאנא, אוראלסק, אקמעלינסק, פראנסקאספיין, סעמי-פאלאטינסק, סאמארקאנט, סעמירעטשיע, סיר-דאריע און אמור-דאריע.

טאשקענט איז ניווען די גרעסטע פון אלע גובערניע-צענטרס. דארט איז ניווען די רעזידענץ פונים טורקיסטאנער צענטראל-גובער-נאטאר, און די רעזידענץ פונים צענטראל-קאמענדאנט פון אלע טורקיסטאנער רעגימענטער. אין מיטעלסטער זענען ווייניק איינרי-כטונגען קיין צענטראל-אזיע.

די וויסטיגישן, די שטענדיקע מלחמות וואס האבן גיבושויווים אין טורקיסטאן, די רייבערישע מעשים פון די דעמלט נאך ווילדע טורקאמענער, האבן פארשפרייט שרעק און פחד ארום די גרעניצן פון די טורקיסטאנישע לענדער.

באשטעלט וואס אגרעסערע צאל
דעם נייען אילוסטרירטן
פורים-נומער
פון „קינדער־גארטן“ נומער 39

רייכער און פיל-פארביקער תוכן:

פורים (ליד) — — אליעזר שינדלער
פורים אין תל-אביב — — בנימין מינץ
שושנת-יעקב אין ירושלים — — ?. דענגיש
זייט נישט שטאלץ ביי זיך — שרה שענירער
חנוכה צי פורים (דראמע) — — פ. סירסקי
פאסערגענג (דערציילונג) — א טרייסטער
א ווינטער-נאכט (ליד) — — אסתר ראזא
די שטול פון שלמה הטלן — — בן—איש
ווערטער-גיוואג — — — — — א. ש.
שאג-בוך פון א שילערן — — — פרוידקע
אונדזערע ליינערנס שרייבן
אינטערעסאנט צו וויסן (פון לעבן פון
דער נאטור, חיות און פייגל)
האט מורא פאר א טאטערן (קינדער-שפיל)
פורים בילדער און אילוסטראציעס !

באשטעלונגען ווערן אויסגיפירט נאר פון די 3 אדר ווי עס קומט נישט קיין חובות.

פאַר קינדערס וועגן...

פון לייב פיינגאלד

דר קאבינעט-שוב איז נעמען אַ לענגלעכע מיט אַ וועגעצקע סענעטער. אַנגעזאַלט
דר שוב מיט אַלט-מאָדיש מאַהאָגאָניאַרנע מעבל, שוין באַלד ווי אַ מעבל-סקלאַד.
פון איין רייכלעך מעבל מיטן פולן קאָמפּאָרט פון אַ פאַרגייטיק נגידיש הערן-צי-
לער. אבער אַ ביסל איז דאָ נישטאָנען און גלעטן אין דער גרעסטער אומאַרענונג:
צוואַרענען, פאַרקורזשיט, נישט-אויסגערוימט, די דאָ וואַלט שוין לאַנג יאָרן קיין
מענטש נישט נעזען, אַ קרירה אין צימער — אַ שטאַרקערע קעלט אַסאַר, ווי אין
דעם הינטערזיקן דרויזן. דאָס סענעטער פון אויבן כיז אַרעם דיק פאַרפרוירן
פון שטיקער אייז. און דאָס דאָ דאָ אַזוי אַלט, אַזוי אַן אַלטן דאָכן ווי דער
הינטער האָט סך זיך געהוליעט און דאָ האָט מע קיין איין מאָל נישט ניהייצט...
נאָנען אַנגעטער, נעב שרייב-טיש, אין אַ קלוב-זעסל, ניהילט אין אַ פאַרשו-
דערט אַלט קרימטשטאַנטקין-סוטער, איז ניזעסן ראַנען שמעטערלינג. איינגעהוקעדערט,
איינגעקורעטשט, די עלבאָגען אויפן טיש און פאַרפלאַכטן די פינגער איבערן
קאָפּ, זיי, בלאַס פון מיט די טרויעריקע אויגן, וואָס האָבן פאַרקרעפּערט אין זיך
די טיפסטע פרה-שחורה, זענען ניחתן באַהאַלטן אין שאָטן פון דער לאַנגער נרוי-
ער בערד.

איז ער אַזוי ניזעסן אומבאַוועגלעך, נישט בעגנדיק קיין טיפן לעבן, נאָר פאַר-
טראַכט. און דער הייסט אין וועסערע מאָדנע נידאַנקן אַ איז אַזוי ניזעסן פאַר-
טיף, פאַרטראַכט...

אַרום טיש האָט ניכרענס אַ קליין בראַנליך ליכטל, אַריינגעשטעלט אין אַ הויכן
ירושה-לייכטער פון קאַווקאַזער זילבער-אַרבעט. אַלץ האָט דאָ אויסטיקלעך אַזוי
מאָדנע, אַזוי האַרטנד-פאַרטראַכט, שפּאַנינד-פאַרשענד: שטיל און קאַלט—אַ דורכ-
ניכטיקע קאַלטקייט און שטילקייט. עס האָט אַנטפּלעקט דעם סוד פון מאַטעריעלער
ניטשלעכקייט — די זאַרג פון אַ יורד אויבער זיין דלות, דאָס מאַטעריעל זיך, זיין
פרוי און קינדער; שוין מוחל זיך, אַבער דער עיקר פרוי און קינדער...
פרוצים האָט זיין פון דער זיין ניפאַנט אַ טיר פון שכנותדיקן שפּיז-צימער. דאָ
אַרום האָט זיך אַהער אַריינגעשליטן אַ שלאַנקע דאַרע פרוי, אַרומגיהילט מיט
אַ טונקל דיק שוך. אויף קאַפּ טיף פאַרקרוט אַ עפּלן שיטל נישט אויסנקעמט, אַז
מאַנכע האָר האָבן אַראָפּגיהאַנגען די צייטן. דאָס ביניכט כלפּס, ווי אין תענית,
דערשראָקן, אַז אויבערן צימער האָט זיך ניהערט דאָס קלאַפּן פון איר האַרצנס-
פולס; צוויי ברויטע שוואַרצע אויגן ווי די נאַכטיגאַלן, האָבן ווילד אַרויסגיקוקט,
ווי אַרויסגישטופּעט פון די כרעפּען און האָבן גיגאַטן מיט טרען... די ליפּן פאַר-
טרוקנט, ווי אין סיכער, און שטיל, אויף די נעבל, זענען ניזעסן אַרעמ טרעס אי-
בערן דיק. ניקוקט אַראָפּ צו דער פאַדלאַטע, ווי אויסערגיוועלעך פאַרשעמט און
נידערגישלאָגן. זי איז צוגיגאַנגען צו דער פאַרס-שאַנק און זיך דאָרט אויטעקי-
זעצט אויף אַ שטול און אָנגעהויבן נערהויז כיינס מיט די ציין די טרענדזלעס
פונם טוך, וואָס זי האָט גיטראָגן אויף זיך. כדי נישט צו סילן אַזוי די קעלט
אין די פליציס.

דאָס איז ניזעסן ראַונט שמענערלינגס פרוי —
אַ שווייס האָט נאָס נימאַכט איר שטערן. אַון איר פּנים האָט באַקומען רויטע
פלעקן. זי האָט זיך אָנגירוסן:
— ראַונט! ראַונט, וואָס וועט זיין? ווילסט טאַקע אַז מיר אַלע זאָלן אויסגיין פאַר
הונגער, דורסט און קעלט!... איז עס ריכטיק אַזוי פון אַ מענטש אַ כר דעתז?
תאמסט זיך צוטעקניעצט מיט פאַרלינגע הענט, ווי וואַלסט שוין ניהאַט אויס-
גיבאַנן דיינע קינדער אין פריידן, און ניבליבן זאַרבלאָז פאַרזאַרגט מיט כל טוב.
צי פאַרגעסט, אַז שוין באַלד אַ מעת לעת ווי מיר האָבן נישט ניהאַט אין בויל
אויסער אַ כראַפּן קאַלט וואַסער. ביוואַלט ניטרענן, אַמער אַ היה קען דאָך אויך
נישט אַזאַ צושאַנד דולדן!... יאָ, כ-בין ניהוץ פרויער ביי האַשיע, די קרעמערקע,
נעמען עפּיס שפּיז אויף כאַרב, האָט זי מיר נישט נאָר נישט ניהאַלט באַרגן,
נאָר גיגעבן אַ שטעל אָן אויף מיר אַ פאָר וועלמישע אויגן, חי כ-וואָלט זי גיגאַ-
נען באַראַבייען און צוגעמען דאָס לעבן. כמעט אויסעסען האָט זי מיך ניוואַלט פאַר
דער קליינער פּראַפאַוצעע. מילא, כדוס דאָך אַ מאַנפאַראַשען, אַ מאַן, אַ מאַמע —
בין איך דיך ניקומען פרעגן וואָס וועט פאַרס ווייטער זיין!... נו, נו, עגעסער
אַ וואָרט!
ראַונט האָט שוידר אָפּגיזעצט — אַ ביסל, וואָס האָט מיטגיריסן אַ שטיק הערץ
און לייגען און מיט אַ לשון פון אַ חולה פסוקן האָט ער ניגענטערט:
— וואָס עס וועט זיין ווייסט איין נ—ט אין תומל. אַז איך האָב פאַרלוירן מיין
פאַרמענג עד פרוטה אחרונה האָב איך ממילא דעם שכל אויך פאַרלוירן. אַזוי
איז עס. קען איך דערוויבער נאָרגישן זאָגן וואָס דאָ אַז טון אום פאַרס אויסגי-
זוכן אַ ברעקל חיונה. אינגרוקנס מיר אין עס אַלץ איינס. כ-בין נרייט אויסגי-
בין פאַר הונגער, ווי עס אין אַפּנים נ—סס חיילן... אַבער אַדרבא, זאָג די וואָס
עס זאָל זיין!
— וואָס איז מיט דיר ראַונט? ס-הייסט איך זאָל זאָגן. האָסט מיך דאָן גיגוואָרן
פאַר אַ טהרהשע!... אַבער וואָס הייסט דיר אין אַלץ איינס, אַז אויסער דיר זענען
אויך דאָ נשמות, דער עיקר מיט די קינדער וואָס וועט זיין, ווילסט טאַקע זיצן
און צוקוקן, ווי יאָדן טאָג וועט אויעקשטאַרבן אַן-אַנדער קינד, איינס פאַר צוליב,
אַ שינס פאַר הונגער. איינס פאַר דורשט... רוזה די שיינערע גולד, רוזה, ווילס-

מיך נישן כ-זאָל איבערבלבן מיינע קינדער אין קבר אריין — די קינדער, וואָס
כ-האָב יעדיס מאָל שווער אויסגיטראָגן אונטערן הארץ צי נין חדשים? — — —
ביזן דאָך דערמיט איל ערגער פון אַ שפיף-טאָטן!...
— אַבער באַזען דיך מלכהלע, וואָס דו האָסט גיזאָגט. דער נישט אַזוי, צו מיר,
חיילע כ-וועל דיך אויסזידלען ווי צום ערבסן. גלייב מיר, אַז די קינדער זענען
מיר טייער פונקס ווי דיר. אַבער יאָס-יטש זאָל איך פאַרס טון, אַז איך בין
בריוש צו גיין פאַר אַ גישעפסט-משרת, אַבער וועס מיין אַזאַ באַראַטן מענטש וועלן
צונעמען אַזאַ אַ משרת אין דער וועס דיך וועלן משמש זיין מיט ראַונט שמענער-
לינגס זעץ דיך נישט אַן אַרוף מיר מיט לעכערלעכע סענות, חיילע דאָס בידלד
הוכיס ביי מיר אַן פּראַנז און כ-וועל דיך אויסזידלען. אייסטמירן מיט דער בלאַ-
טע צונגלייך. בידענק אין נ—ט מלכהלע. נינוג אַז כ-בין צוברעקלס, צוברעקלס,
אויסגיהונגערט, אַראַנסן, פאַרלאָזן פון אַלע פריינט און קרובים, — קיין ירדי
האָט קיין פריינט און קיין קרובים נישט — ווילסט פון מיר מאַכן אַ גוף,
אַ רוצחת... וואָס ווילסט, כ-זאָל אַ האַלץ-העקער ווערן, כ-זאָל אַ טרענער ווערן, אַז
דאָס איז אַ שווערע מלאכה אויף כ-קען עס נישט באַוויזן לעת עתה.
אדער אפשר נאָר ווילסט אַז ראַונט שמעטערלינג זאָל בין בעסלן, אויסטטרעקן
די האַנט נאָך אַ נדבה, נאָך אַ נ-ד-ה-ה?
— וואָס, א-ג-ס, אויסזידלען וועסטו מיך — דו אַכזר אייבער. ווילסט דיינע קינדער
שחוט זאָן אַ מעסער און מיך ווילסטו זידלען צי האָסטו מיך אַ בעסלערין. אַן נדן
בינומין, מרוץ אייבער! מאַר קינדערס וועגן איז נישטאָ קיין חרפה אפילו צו בין
בעסלין: איך האָב אַזאַר די קינדער אָפּגיזעצן אַ האַלב לעבן אין שווערע פּרוישע
אין בייסטיקע מאַטערנישן און אַזאַ דעל איך זיי לאָזן אויסגין מאַר הונגערן...
יאָ, ביזס אַכ-אַכזר, אַ רוצח, אַ גזלן אַ מאַטע, אַ יידישער מאַטע זעצט דיך נישט
אַוועק וואַרטן כיז נ—ט זאָל אים אַרגשוואַרטן אַ זאַק נאָך אים נאַלד, אדער דאָס כ-
לערל פון הימל. לאָז מיך וויניקסטנס פאַרקוטן אַז ברויטע דירה, דאָס מעבל, די
וילבערנע און באַלדינע חפצים. קבען אייגער. לאָז מיך דערפון מאַכן אַ פּאָר גילדן
און דיך וועל דערפאַר באַראַי ירקות קויפן, אַרומגיין אויבער די הייזער אויף די
הוכיס שאַפן עס פאַרקויפן. אַבי זי האָבן אַ שטיקל ברויט און האַלץ פאַר די קינ-
דער...
— אוי, מלכהלע, כאַזען דיך פאַרס וועמען די זידלסט אויס ווי אַ הונט נאָך אַזוי פיל
יאָר צוזאַמענלעבן, כרעבן נישט אַרויס אַז נישטאָפּטן מענטש פון גידולד, וואָס
איז דאַרוך עלול אין אַזאַ פאַל דאָס ערבסטע אָפּטאָטן... טו, וואָס דו ווילסט: אויפ-
דאָס לעבסטע, וואָס איז אונדז ביבליין די דירה ווילסטו אַרוך גין פאַרקויפן. אַבער
טו וואָס דו ווילסט, פאַרקויף, פאַרקויף, נאָר טו עס אַליין אַן מיר. מיך לאָז אַזוי אויס
דיין נאָרנישט, ווייל איך בין אַ טוטער מענטש, זאָג-זשע אַליין, קען אַ טוטער מענטש
עפּיס אויסטון, זאָל עס זיין אפילו אַזאַר כ-קינדער! — — — — — — —

צו אַלע בית-יעקב-לערערנס!

מיר מאַכן אייך אויפמערקזאַם אויף דעם נייע-אַרויס-
גיגעבינים שול-בוך דזרכן פאַרלאַג „בית-יעקב" אין לאָדז

„די יידישע נשמה"

פון אַליעזר שינדלער.

די דאָזיקע כרעסטאָמאַטיע, וואָס איז
גוט פאַר עלעכע לערן-יאָרן, איז אַב-
ליגאַטאָריש צו לערינען דערין יידיש
אין אַלע בית-יעקב-שולן.

באַזונדער אַצינד, זענען אין אונדזערע
שולן איז איינגיפירט דער טראַדיציאָנעלער
אויסלייג, אין די „יידישע נשמה" דאָס
איינציקע לערן-בוך אויף „יידיש אין די
בית-יעקב-שולן. מיר זענען זיכער, אַז
איר וועט אויספירן אונדזער דיסציפּלי-
נאַרישן פאַרלאַנג און וועט דערמיט
במילא צוהעלפן צום אַרויסגין פון נייע
לערן-ביכער, וואָס זענען נייטיק פאַר
אונדזערע שולן.

עקזעקוטיוו פון דער צענטער. שול-אָרג.
„בית-יעקב"
וואַרשע-קראַקע.

צומאָרגנס באַלד אינדערפרי זענען
מערעלייקע האָט נאָר
אויסגינומען דיי שענק אין אַריינגיקומען
וואַנקע. ער האָט אויסגיזעען זייער
נידערגישלאָגן און זיך גיהייסן נעבן
אַ שטאַרקן שנאַפּס.
וואָס עפּעס אַזוי פרי, וואַנקע — האָט
מערעלייקע צו אים גיזאָגט מיט אַ גי-
לעכטער — וועסט דיך נאָך קענען
בכשר אַ נאָנצן טאָג זיך גינוג אָנשפּורן.
אַך מאַריאָנקע, מאַריאָנקע, האָט ער איבערגיזאָגט ווייגנדיק. דו
האָסט דאָך אַ טייערע נשמה און דיר מעג איך אַלץ דערציילן.
ווי דעם פאַס להבדיל. פאַר צרות, נשמהלע, טרינק איך. דער
הונט וויל דאָך מיך פון דאָרף אַרויסטרייבן. וואָס האָב איך גי-
קענט טון? ס-ווייב אינדערהיים איז קראַנק, די קינדער הונגערן.
נו גינגבוט אַ ביסל האַלץ. און אַט קומט דער הינט און וויל
מיך דערפאַר אַרויסטרייבן פון דאָרף. פאַר צרות, נשמהלע,
טרינק איך!
לאָז אַט, וואַנקע, הער זיך אויף צו זידלען. די פריצים זענען
נישט אַזעלכע שלעכטע. זיי וועלן דיר גאָרנישט טון. גיי בעסער
אַ היים צום ווייב און די קינדער און זיי אַמענטש. בעס איבער
דעם פון באַריסאָווסקי און ער וועט דיר שענקן.
איך אים איבערבעטן? דעם הונט, דעם כלב שבפלבים, וואָס
וויל מיך אַרויסטרייבן פון דאָרף.
יאָ, בעס אים איבער. עעסט, ער האָט דיר שוין מוחל-ניווען.
ביי די דאָזיקע ווערטער האָט זי אים גיוויזן די אָנקלאַנג און
זי צוריסן אויף שטיקלעך.
מאַריאָנקע, איך האָב שוין לאַנג גיזאָגט, אַז דו ביסט אַ הייליקע
אַ הייליקע בנאמנות. פון וואַנען האָסטו דאָס פאַסער?
פון וואַנען איך האָב, האָב איך עס. דו גיי אַ היים, ווער אַ לייט
און הער אויף צו שיפּורן.
וואַנקע איז אַרויס אַ גליקלעכער, וואָס ער האָט אים נישענקט
די שטראָף און דאָס מאָל האָט ער נישט גיטרונקן.

זונען וואַנקע איז אַרויס האָט זיך פאַר דער קרעטשמע אָפּני-
שטעלט אַ פויערישער וואָגן און עס איז פון דאָרט אַראָפּגיקראָכן
אַ קליין איינגיבויגן יידעלע. ער איז אַריינגיקומען אין שענק און
זייער טיף גיקרעכצט. דער ייד האָט אויסגיזעען זייער נידער-
גישלאָגן און צוגראָכן. דאָס איז גיווען אין די פרי-מאָרגן שעהן.
אין אַ פּאָר מינוט אַרום, נאָכן אָנקומען פונם ייד, איז סענדער
מיט שמואלן גיקומען פון דאָווינין. סענדער האָט נאָך גיהאַלטן
אין האַנט דעם טליתן-זאַק. אַריינקומענדיק אין שענק האָט ער בגי-
מערקט דעם ייד און זאָ אים מיט אַ ברייטן שלום עליכם.
א, וואָס מ-כם מין עפּעס ר' יונה, וואָס טוסטו אין אונדזערע
קאָנען?
שכואל איז אויך צו אים צוגיגאַנגען און גיגעבן שלום-עליכם.
— וואָס זאָל מין מאַכן, סענדער, האָט דער ייד גענטפערט,
באַהערשנדיק קוים דאָס גיוויין — נישט גוט ביידן.
גליק האָסט זיך אויף מיר אָנגירוקט.
יאָס, דער פריץ וויל דיר שוין מער נישט געבן די פאַכט פון
דער מילך?
ניין סענדער, נאָך ערגער, אַך מיינע צרות האָבן קיין גרונט
נישט.
אַבער דער שוין, וואָס איז דיר גישעען? האָסט סענדער גיזאָגט
דערשראָקן, אפשר וועל איך קענען עפּעס העלפן?
אוי, סענדער, סענדער. אַ גרויס אומגליק האָט זיך ניטראָפן מיט
מיין קינד, מיט מיין בת יחידה גיטעלע.
— וואָס, זי איז קראַנק. האָט זיך שמואל אָנגירופן דערשראָקן.
— אוי, סענדער, סענדער. ערגער ווי ראַנ-.

ש. שאַכנאָוויטש

דאָס צובראָכינע פאַטער-האַרץ...

(דאָס פערדע קיפּיטל פון דער
דערציילונג „מערעלייקע".)

דאָס איז גיווען אַ בילד-שיין מיידל. שמואל האָט דאָן גיהאַט
מיט איר אַ קורצן שמועס. זי האָט מיט פאַראַכטונג גירעט וועגן
דער ישיבה. זי האָט בשום אופן נישט גיקענט פאַרשטיין, צו
וואָס אַזאַ בחור ווי שמואל, וואָס וויל נישט מאַכן קיין קאַריערע
פון אַ רב נאָר פון אַ סוחר, זאָל „אָפּגיצעסערן" זיינע טעג אין
דער ישיבה איבער דער נמרא. ער האָט דאָס איר מוחל גיוועזן.
זי איז לייכטזיניק — האָט ער זיך גיקלערט אין הערצן. דערי-
בער רעט זי אַזוי. שפּיגינדיק זיינע פאַנטאַזיעס וועגן זיין צו-
קונפטיקן פרוי... וואָס-זשע איז מיט איר איצט גישען. אויך
מערעלייקע, וועלכע איז די גאַנצע צייט גיזיצן אונטערן בופעט
האָט זיך אָנגיהויבן צוהערן זייער אויפמערקזאַם זי רייד פון
דעם צובראָכינעם ר' יונה.
דער שאַכטער האָט באַטראַכט שמואלן, און ווי ער וואָלט פאַר-
שטאַנען זיינע גידאַנקן האָט ער אים אָנגיהויבן צו דערציילן די
פרוריקע גישיכטע.
זיי זענען ניקומען אין זי צוגינומען, מיין איינאיינציק קינד, מיין
שוואַרץ-אַל פון אויג. מיר זענען גישלאָפן און נישט באַוואַכט
אונדזער טייער קינד. אין אַ פינצטערער נעפליקער נאַכט זענען
זיי ניקומען, די רויבער, די מענטשן-הענדלער, און האָבן זי
אַוועקגיפירט ווייט, ווייט הינטער דיקע הויכע מויערן, וואו זי
זאָל פאַרראָטן אירע עלטערן און איר גלויבן... איך שלעפּ מיך
אַרום פון אַמט צו אַמט, פון איין פאַרפּעסע צו דער צווייטער
און קיינער הערט מיך נישט און אומטום ווייזט מין מיר די
טיר. די גישעפטן מיינע האָב איך פאַרוואָרלאָזט, אין דער היים
זיצט די אַלטע קראַנקע מאַמע מיט אויסגיוויינטע אויגן פון
טרערן און וואַרט, אַז איך זאָל ברענגען אַ טרייסט. איך שלעפּ
מיך אַזוי אַרום טאָג און נאַכט, טאָג און נאַכט איבער דערפאַר
און שטעט, אפשר וויל איך פאַרס גיפונען אַ הערץ, וואָס זאָל
רחמנות האָבן אויף אומגליקליכע שאַטע-מאַמע. איצט קום איך
פון קראַקע. איך האָב גימיינט, אַז דאָרט גיפינען זיך אפשר יאָ
נאָך מענטשן, וואָס דערפאַרקטירן די רעכט פונם פאַטער. סענדער,
איך האָלט זיך שוין קורס אויף די פיס — האָט ער פאַרענדיקט
מיט אַ הערץ-רייסנד גיוויין. אָך, מענטשן, איר ווייסט נאָרנישט.
חי איז לייכלעך עס זענען די וואָס ווייסן נישט פון דעם דאָזיקן
צער...
קיין פירושים האָט מין צו דאָזיקע ווערטער נישט באַדאַרפט.
אַלע האָבן שוין פאַרשטאַנען, וואָס עס איז מיט גיטעלן גישען. אַנ-
קוקנדיק דעם אַלטן צובראָכינעם פאַטן, האָבן אַלע מיט אים
מיטגיוויינט.
דער יינגער שמואל איז גישטאַנען, ווי פאַרשטיינערט. ער איז
גיווען איינגענאָמען אויסער זיך פאַר דעם. אַלץ האָט אין אים פּראַ-
פעסירטגענען דער ומדערהערטער נקלה. צום ערשטן מאָל האָט
דער דאָזיקער שיילער בלייכער יינגערמאַן דערשפּירט אין זיך
קראַפט און כוח און גינוג עגערגיע אונטער צונעמען אַ קאַמף.
אַ מלחמה מיט דעם שלעכטס וואָס הערשט אויף דער וועלט.
ניין, האָט שמואל גיזאָגט אַטשלאָטן — דאָס טאָר מין נישט
רואיק אַרויסלאָזן, זענען שוין נישטאָ קיין ערליכע גלחים אויף

— גישטאָרבן?
נאָך ערגער ווי גישטאָרבן. שמואל האָט
זיך פאַרוויטלט.
ער האָט אַ מיידל ניקענט. דער מיילן-
פאַטער ר' יונה האָט גיוואוינט אין
שכנותדיקן דאָרף. שמואל און זיין פאַ-
טער זענען אַפּטע גיסט. ס-לעצט מאָל האָט
ער גיטעלן גיזעען פאַר זיין אָפּטאָרן
אין דער ישיבה אַריין קיין אונגאַרן.
דאָס איז גיווען אַ בילד-שיין מיידל. שמואל האָט דאָן גיהאַט
מיט איר אַ קורצן שמועס. זי האָט מיט פאַראַכטונג גירעט וועגן
דער ישיבה. זי האָט בשום אופן נישט גיקענט פאַרשטיין, צו
וואָס אַזאַ בחור ווי שמואל, וואָס וויל נישט מאַכן קיין קאַריערע
פון אַ רב נאָר פון אַ סוחר, זאָל „אָפּגיצעסערן" זיינע טעג אין
דער ישיבה איבער דער נמרא. ער האָט דאָס איר מוחל גיוועזן.
זי איז לייכטזיניק — האָט ער זיך גיקלערט אין הערצן. דערי-
בער רעט זי אַזוי. שפּיגינדיק זיינע פאַנטאַזיעס וועגן זיין צו-
קונפטיקן פרוי... וואָס-זשע איז מיט איר איצט גישען. אויך
מערעלייקע, וועלכע איז די גאַנצע צייט גיזיצן אונטערן בופעט
האָט זיך אָנגיהויבן צוהערן זייער אויפמערקזאַם זי רייד פון
דעם צובראָכינעם ר' יונה.
דער שאַכטער האָט באַטראַכט שמואלן, און ווי ער וואָלט פאַר-
שטאַנען זיינע גידאַנקן האָט ער אים אָנגיהויבן צו דערציילן די
פרוריקע גישיכטע.
זיי זענען ניקומען אין זי צוגינומען, מיין איינאיינציק קינד, מיין
שוואַרץ-אַל פון אויג. מיר זענען גישלאָפן און נישט באַוואַכט
אונדזער טייער קינד. אין אַ פינצטערער נעפליקער נאַכט זענען
זיי ניקומען, די רויבער, די מענטשן-הענדלער, און האָבן זי
אַוועקגיפירט ווייט, ווייט הינטער דיקע הויכע מויערן, וואו זי
זאָל פאַרראָטן אירע עלטערן און איר גלויבן... איך שלעפּ מיך
אַרום פון אַמט צו אַמט, פון איין פאַרפּעסע צו דער צווייטער
און קיינער הערט מיך נישט און אומטום ווייזט מין מיר די
טיר. די גישעפטן מיינע האָב איך פאַרוואָרלאָזט, אין דער היים
זיצט די אַלטע קראַנקע מאַמע מיט אויסגיוויינטע אויגן פון
טרערן און וואַרט, אַז איך זאָל ברענגען אַ טרייסט. איך שלעפּ
מיך אַזוי אַרום טאָג און נאַכט, טאָג און נאַכט איבער דערפאַר
און שטעט, אפשר וויל איך פאַרס גיפונען אַ הערץ, וואָס זאָל
רחמנות האָבן אויף אומגליקליכע שאַטע-מאַמע. איצט קום איך
פון קראַקע. איך האָב גימיינט, אַז דאָרט גיפינען זיך אפשר יאָ
נאָך מענטשן, וואָס דערפאַרקטירן די רעכט פונם פאַטער. סענדער,
איך האָלט זיך שוין קורס אויף די פיס — האָט ער פאַרענדיקט
מיט אַ הערץ-רייסנד גיוויין. אָך, מענטשן, איר ווייסט נאָרנישט.
זי איז לייכלעך עס זענען די וואָס ווייסן נישט פון דעם דאָזיקן
צער...
קיין פירושים האָט מין צו דאָזיקע ווערטער נישט באַדאַרפט.
אַלע האָבן שוין פאַרשטאַנען, וואָס עס איז מיט גיטעלן גישען. אַנ-
קוקנדיק דעם אַלטן צובראָכינעם פאַטן, האָבן אַלע מיט אים
מיטגיוויינט.
דער יינגער שמואל איז גישטאַנען, ווי פאַרשטיינערט. ער איז
גיווען איינגענאָמען אויסער זיך פאַר דעם. אַלץ האָט אין אים פּראַ-
פעסירטגענען דער ומדערהערטער נקלה. צום ערשטן מאָל האָט
דער דאָזיקער שיילער בלייכער יינגערמאַן דערשפּירט אין זיך
קראַפט און כוח און גינוג עגערגיע אונטער צונעמען אַ קאַמף.
אַ מלחמה מיט דעם שלעכטס וואָס הערשט אויף דער וועלט.
ניין, האָט שמואל גיזאָגט אַטשלאָטן — דאָס טאָר מין נישט
רואיק אַרויסלאָזן, זענען שוין נישטאָ קיין ערליכע גלחים אויף

פאַר קינדערס וועגן...

פון לייב פיינגאלד

דר קאבינעט-שטוב איז נעמען א לענגעכע מיט א וועגענקע סענטער. אַנגעפולט מיט אַלט-מאָדיש מאַכאניאַוע מעבל, שוין נאָלד ווי א מעבל-סקלאַד. עס איז רייכלעך מעבל מיטן קאַמאַרט פון א מאַרגיטיש נרידיש הערן-צימער. אבער א ביסל דאָ איז דאָ ניסאַנן און נילענן אין דער נרעסטער אומאַרדנונג: צוואַנאַרן, פּאַרקודישס, נישט-אויסנרויסס, ווי דאָ האַלט שוין לאַנגע יאָרן קיין מענטש ניט נידעט. א קרירה אין צימער — א שטאַרקערע קעלט אפשר, ווי אין דעם חינטערריכן דרויסן. דאָס שענטער פון אויבן ביז אונטן פאַרפרוירן מיט שטיקער אייז, און וואָס איז דאָס א וואונדער, אז שוין א פּאָר וואָכן ווי דער הימל האָט אויסגעשלאָסן אין דאָ אַלץ אין אַיין מעל נישט נהייצט... נעבן שענטער, נעבן שרייב-טיש, אין א קלוב-זעסל, ניהילט אין א פּאַרשוי-נעבן אַלט קרימשאַנקין-פּוטער, אין ניוסען ראַנדן שמעטערלינג. איינגעהוקערט, איינגעקוישט, די עלבוגנען אויפן טיש און פאַרפלאַנטן די אויגען אויפן קאַפּ. זיי, בלעט פנים מיט די טרויעריקע אויגן, וואָס האָבן פאַרקערעט אין דיי דיסטע מרה-שחורות, זענען נייטיג באַהאַלטן אין שפּון פון דער לאַנגער נרוי-ער נאַרד.

איז אַ שוי איזוסן אומבאַוועגלעך, נישט נעבנדיק קיין סיפן פון לעבן, נאָר שאַר-שראַנט, און דער ווייסער און וואַסערע מאַדנע בידאַנקן ער אַזוי נייטיג פאַר-ביין, פאַרטראַכטן...

אויפן טיש האָט ניבראָכן א קליין נראָלעך ליכטל, אריינגעשטעלט אין א חויכן ירושלים-ליכטער פון קאַוולקאַנער וילבער-אַרביט. אַלץ האָט דאָ אויסנקוקט אַזוי מאַדנע, אַזוי ווערטנס-פאַרטראַכט, שפּאַנענד-פאַרשענד: שטיל אין קאַלט—א ווירב-שטיקע קאַלטקייט און שטילקייט. עס האָט אַנטפּלעקט דאָס טרר פון מאַשערעלער בישפּעלנקייט — די זאַרב פון א ווערד אויבער זיין דלות, וואָס מאַשערט זיך, זיין

ווייל מיר, מלכהלע, כאַפּנען דיך פאַרט ווען דו זיצלסט אויס ווי א הונט נאָך אַזוי פיל יאָר בזוגאַמענלעבן, כ'הענג נישט אויס אַרויס אַזא נישטראַפּסן מענטש פון נידלד, וואָס איז דאָרוך עלעך אין אַזא פאַל דאָס ערגסטע שפּנטשן... טו, וואָס זה ווילסט אַזוי, דאָס לעבסטע, וואָס איז אונז נבלייבן בי דיר מיט אַרויך ביין פאַרקוקן!... אבער

סו וואָס דו ווילסט, מאַרעיע, מאַרקיע, נאָר טו עס אַליין אַן מיר. מיך לאָז זאָרג איך

זיין נאַרנישט, ווייל איך בין א טויטער מענטש, ווי טויטע מענטש

עפּס אויסטון, זאָל עס זיין אפילו אַזאַר קינדער! — — — — — — — —

צו אלע בית־יעקב־לערערנס!

מיר מאכן אייך אויפמערקזאַם אויף דעם ניי־אַרויס־

גיגעבינים שול־בוך זוכן פאַרלאַג „בית־יעקב־אין לאָדז

„די יידישע נשמה"

פון אליעזר שינדלער.

די דאָזיקע כרעסטאַמאַטיע, וואָס איז גוט פאַר עטלעכע לערן־יאָרן, איז אַב־ליגאַטאָריש צו לערנען דערין יידיש אין אַלע בית־יעקב־שולן.

באַזונדער אַצינד, ווען אין אונדזערע שולן איז איינגעפירט דער טראַדיציאָנעלער אויסלייג, איז די „יידישע נשמה" דאָס איינציקע לערן־בוך אויף „יידיש אין די בית־יעקב־שולן. מיר זענען זיכער, אַז איר וועט אויספירן אונדזער דיסציפּלי־נאַרישן פאַרלאַנג און וועט דערמיט במילא צוהעלפן צום אַרויסגיין פון נייע לערן־ביכער, וואָס זענען נישיק פאַר אונדזערע שולן.

עקדקוטיוו פון דער צענטער. שול־אַרג.

„בית־יעקב"

וואַרשע־קראַקאָ.

מיך נישן כ-זאָל איבערגעבן מיינע קינדער אין קבר אריין — די קינדער, וואָס כ-האָב יעדיס מאָל שווער אויסגעמאַנען אונטערן האַרץ צו נין חדשים! — — —

ביזט דאָך דערמיט שיל ערגער פון א שפּיק-טאַטן!...

— אבער נאָזין דיך מלכהלע, וואָס דו האָסט גיזאָגט. דער נישט אַזוי, צו מיר. חיילי כ-וועל דיך אויסזידלען מיט צום ערגסטן, נלויב מיר, אז די קינדער זענען מיר שייער פונקט ווי דיר. אבער יאָס-זעט זאָל איך פאַרט טון, אז איך בין גרייט צו נין מאַר א נישעפּסס-משרת, אבער וועס כין אזא באַרטען מענטש וועלן צוגעמען מאַר א משרת אין ווער וועס זיך וועלן משמש זיין מיט ראַוטן שמעטער-לינגן זאָן דיך נישט אַן אויף מיר מוט לעכערלעכע סענות, ווייל דאָס נידלד טוכט כיי מיר אַן פּאַנאַן און כ-וועל דיך אויסזידלען, אויסשמירן מיט דער בלאַ-טע צוגלייך. נידנעם אין נ—ט מלכהלע. נענוג אז כ-בין צוכרעקלט, צוגראַכן, אויסגיהנגערט, באַרעגסן, פאַרלאַזן פון אַלע פריינט און קרובים, — קיין יורד האָט קיין פריינט און קיין קרובים נישט — ווילסטו נאָך פון מיר מאַכן א גוף, א רוצחה... וואָס ווילסטו, כ-זאָל א האַלץ-העקער ווערן, כ-זאָל א טרעגער ווערן, אז

דאָס איז א שווערע מלאכה און כ-קען עס נישט באַזיין לעת עתה.

אדער אַטשר נאָר ווילסטו אז ראַזנן שמעטע-לינג זאָל נין בעטלין, אויסטערעקן

די האַנט נאָך א נדבה, נאָר א נ-ד-נ-ה

— וואָס, מ-ש-ס, אויסזידלען וועסטו מיך — דו אַכזר איינער, ווילסט דיינע קינדער שחטן אַן א מעסער און מיך ווילסטו זידלען צו האַסטו מיך א בעטלערין, אַן נדן ביטוטן, פרוץ איינער? מאַר קינדערס וועגן איז נישטאָ קיין חרפה אפילו צו נין בעטלין אויך האָט מאַר דיר קינדער אַפּגענעבן א האַלב לעבן אין שווערע פּויסע און ביטטערקייט אין אַרט וועל איך זיי ראַנען אויסגיין מאַר הונגערן!...

יאָ, ביזט אַז-אַכזר, א רוצח, א נאָזין א מאַטע, א יידישער מאַטע זעצט זיך נישט אויף דער הערן בי נ—ט זאָל אים אַרעפּזאַרען! א זאַך מיט נאָלד, אדער דאָס כע-לערל פון הימל! נאָז מיך ווייניקסטנס פאַרקויפן די נרויטע דיר, דאָס מעבל, די ווילבערנע און באַלדינע חמצים. קבצן אויגער. נאָז מיך דערפון מאַכן א פּאָר בילדן און איך וועל דערפאַר באַלד ירקות קויפן, אַרומגיין אויבר די הייזער אויף די טויבע שטאָכן עס פאַרקויפן, אַבי צו האַכן א שטיקל ברויט אין האַלץ פאַר די קינ-דער...

— אוי, מלכהלע, כאַזען דיך פאַרט וועמען דו זידלסט אויס ווי א הונט נאָך אַזוי פיל יאָר בזוגאַמענלעבן, כ'הענג נישט אויס אַרויס אַזא נישטראַפּסן מענטש פון נידלד, וואָס איז דאָרוך עלעך אין אַזא פאַל דאָס ערגסטע שפּנטשן... טו, וואָס זה ווילסט אויס, דאָס לעבסטע, וואָס איז אונז נבלייבן בי דיר מיט אַרויך ביין פאַרקוקן!... אבער

סו וואָס דו ווילסט, מאַרעיע, מאַרקיע, נאָר טו עס אַליין אַן מיר. מיך לאָז זאָרג איך זיין נאַרנישט, ווייל איך בין א טויטער מענטש, ווי טויטע מענטש עפּס אויסטון, זאָל עס זיין אפילו אַזאַר קינדער! — — — — — — — —

ש. שאַכנאָוויטש

דאָס צובראַכינע פאַטער־האַרץ...

(דאָס פערדע קיפּיטל פון דער דערציילונג „מערעלייקע".)

צומאָרגנס פאַלד אינדערפרי ווען מערעלייקע האָט נאָר אויפגעמאַכט די שענק אין אַריינגיקומען וואַנקע. ער האָט אויסגעזען זייער נידערגעשלאָגן און זיך גיהייסן נעבן א שטאַרקן שנאַפּס.

וואָס עפּעס אַזוי פרי, וואַנקע — האָט מערעלייקע צו אים גיזאָגט מיט א גי-לעכטער — וועסט דיך נאָך קענען בעשך א נאָנצן טאָג זיך גינוג אָנשוכרן.

אָך מאַרעאָנקע, מאַרעאָנקע, האָט ער איבערגיזאָגט וויינגנדיק. דו האָסט דאָך א סייערע נשמה און דיר מעג איך אַלץ דערציילן, ווי דאָס פאַס לבבדיל. פאַר צרות, נשמהלע, טרינק איך. דער הגנם וויל דאָך מיך פון דאָרף אַרויסטרייבן. וואָס האָב איך נ-קענט סון? ס-ווייב אינדערהיים איז קראַנק, די קינדער הונגערן. נ-גינבים א ביסל האַלץ. און אַט קומט דער הינט און וויל מיך דערמאָר אַרויסטרייבן פון דאָרף. פאַר צרות, נשמהלע, טרינק איך!

לאָז אָט, וואַנקע, הער זיך אויף צו זידלען. די פּיצים זענען נישט אָזעלכע שלעכטע. זיי וועלן דיר נאָרנישט סון. ניי בעסער א היים צום ווייב און די קינדער און זיי א מענטש. בעס איבער דאָס פאַן באַריסאָוויטשי אין ער וועס דיר שענק.

איך אים איבערגעזען? דאָס הונט, דאָס כלב שבכלבים, וואָס ווייל מיך אַרויסטרייבן פון דאָרף.

יאָ, בעס אים איבער. זעסט, ער האָט דיר שוין מחלה-ניווען.

ביי די דאָזיקע ווערטער האָט זי אים גיוויזן די אָנקלאַגע און זי קוריזט אויף שטיקלעך.

מאַרעאָנקע, איך האָב שוין לאַנג גיזאָגט, אַז דו ביסט א הילי קע

א הייליקע בנאמנות. פון וואַנען האָסטו דאָס פאַשיר?

פון וואַנען איך האָב, האָב איך עס. דו ניי א היים, ווער א לייט און הער אויף צו שיכורן.

וואַנקע איז אַרויס א גליקלעכער, וואָס ער האָט אים נישענקט די שטראָף און דאָס מאָל האָט ער נישט גיטרונקן.

ווען וואַנקע איז אַרויס האָט זיך מאַר דער קרעטשמע אָפּגי-שטעלט א פּויערישער וואָגן און עס איז פון דאָרט אַראָפּגיקראָכן א קליין איינגיבוינן יידעלע. ער איז אַריינגיקומען אין שענק און זייער סיף ניקרעכצט. דער ייד האָט אויסגיזעען זייער נידער-גישלאָגן און צובראָכן. דאָס איז גיווען אין די פרי-מאָרגן שעהין. אין א פּאָר מינוט אַרום, נאָכן אָנקומען פונם ייד, איז שענדער מיט שמואלן ניקומען פון דאָוויני. שענדער האָט נאָך גיהאַלטן אין הענט דעם שליח-זאָק. אַריינגומענדיק אין שענק האָט ער בע-

בערקט דעם ייד און צו אים מיט א ברייטן שלום עליכם.

א, וואָס ס כם כין עפּעס ר' יונה, וואָס טוסטו אין אונדזערע קאָנכן?

שמואל איז אויך צו אים צוגיגאַנגען און גינעבן שלום-עליכם.

— וואָס זאָל מין מאָכן, שענדער, האָט דער ייד גענטפערט, באַהערצנדיק קוים דאָס גיוויין — נישט גוט יידן. א גרויס אומ-גליק האָט זיך אויף מיר אָנגירוקט.

וואָס, דער פריץ וויל דיר שוין טער נישט געבן די מאַכט פון דער כילן?

ניין שענדער, נאָר ערגער, אַך מיינע צרות האָבן קיין גרונט נישט.

אבער רעד שוין, וואָס איז דיר גישעען? האָט שענדער גיזאָגט

דערשראָקן, אפשר וועל איך קענען עפּעס העלפן?

אוי, שענדער, שענדער. א גרויס אומגליק האָט זיך ניטראָפן מיט מיין קינד, מיט מיין בת יחידה גיטעלע.

— גישטאָרבן?

נאָך ערגער ווי גישטאָרבן. שמואל האָט זיך פאַרוויטלט.

ער האָט דאָס מיידל גיקענט. דער מילן-מאַכער ר' יונה האָט גיוואָרנס אין שכנותדיקן דאָרף. שמואל און זיין פּע-טער שענדער זענען דאָרט אַמאָל אין גיוועזן נאָנץ אָפט נעכט. ס-לעצט מאָל האָט ער גיטאָלן גיזען פאַר זיין אָפּאָן אין דער ישיבה אַריין קיין אונגאַרן.

דאָס איז גיווען א בלוט-שיין מיידל. שמואל האָט דאָן גיהאַט מיט איר א קורצן שמעס. זי האָט מיט מאַרגאַכטונג גירעט דעם דער ישיבה. זי האָט בשום אופן נישט גיקענט פאַרשטיין, צו דאָס אַזאַ בחור ווי שמואל, וואָס וויל נישט מאַכן קיין קאַריערע פון א רב נאָר פון א סוחר, זאָל „אָפּשיינטערן" זיינע סעט אין דער ישיבה איבער דער נאָרא. ער האָט דאָס איר מחלה גיוועזן. זי איז לייכטזיניק — האָט ער זיך גיקלערט אין הערצן. דער-בער דעם זי אַזוי. שפּיגנדיק זיינע פאַנטאַזיעס חענגן זיין צו-קונפט, האָט ער זיך פאַרגישטעלט די שיינע ניטעלע אַלס זיין צוקונפטיקע פרוי... וואָס-זשע איז מיט איר איצט נישעען. אַרוך מערעלייקע, וועלכע איז די גאַנצע צייט גיזיצן אונטערן בופעט האָט זיך אָנגיהויבן צוהערן זייער אויפמערקזאַם זי רייד פון דעם צובראַכינעם ר' יונה.

דער מאַכטער האָט בשטאָכ שמואלן, און ווי ער האָט פאַר-שטאַנען זיינע ניידיקן האָט ער אים אָנגיהויבן צו דערציילן די פרוריקע נישטכע.

זיי זענען ניקומען און זי צוגינומען, מיין איינאַינציק קינד, מיין שוואַרץ-אַפּל פון אויג. מיר זענען גישלאָפן און נישט בשאָכ אונדזער טייער קינד. אין א פינצטערער נעשלדיקער נעכט זענען זיי ניקומען, די רויבער, די מענטשן-הענדלער, און האָבן זי אַזעקגיפירט ווייט, ווייט הינטער דיקע הויכע מויערן, וואו זי זאָל פאַרראָטן אירע עלטערן און איר גלויבן!... איך שלעף מיך אַרום פון אָמט צו אָמט, פון אין פאַראָמע צו דער צווייטער און קיינער הערט מיך נישט און אומטום וויינט מין מיר די מיר. די זענטשן מיינע האָב איך פאַרוואָרלאָזט, אין דער היים זיצט די אַלטע קראַנקע מאַמע כיט אויסגיוויינטע אויגן פון טרערן און וואַרט, אַז איך זאָל ברענגען א טרייסט. איך שלעף מיך אַזוי אַרום טאָג און נאָכט, טאָג און נאָכט איבער דערפער און שטעט, אפשר וויל איך פאַרט גיפונען א הערץ, וואָס זאָל רחמנות האָבן אויף אונגליקליכע טאָכטער-מאַמע. איצט קום איך פון קראַקע. איך האָב גימיינט, אַז דאָרט גימיני זיך אפשר יאָ נאָך מענטשן, וואָס רטפּעקטירן די רעכט פונם מאַכער. שענדער, איך האַלט זיך שוין קורץ אויף די פיס —, האָט ער פאַרענדיקט מיט א הערץ-רייסנד גיוויין. אַך, מענטשן, איר ווייסט נאָרנישט, חי גליקלען עס זענען די וואָס ווייסן נישט פון דעם דאָזיקן צער...

קיין פירושים האָט מין קין צו די דאָזיקע הערטער נישט בצדקרפּפּ. אַלע האָבן שוין פאַרשטאַנען, וואָס עס איז מיט ניטעלן נישעען. אַנ-קוקנדיק דעם אַלטן צובראַכינעם מאַכן, האָבן אַלע מיט אים מיטגיוויינט.

דער יינגער שמואל איז נישטאַנען, ווי פאַרשטיינערט. ער איז גיווען אינגאַנצן אויסער זיך פאַר דעם. אַלץ האָט אין אים פּאַ-פּעסטיקטגעגען דער ומדערהערטער נלה. צום ערשטן מאָל האָט דער דאָזיקער שטילער בלייכער יינגערמאַן דערשפּירט אין זיך קראַפט און כוח און גינוג ענערגיע אונטער צונגמין א קאַטש, א מלחמה מיט דעם שלעכטס וואָס הערשט אויף דער וועלט.

נין, האָט שכואל גיזאָגט אַנטשלאָסן — דאָס פאַר מין נישט רואיק אדרכלאַז, זענען שוין נישטאָ קיין עליכע גלחים אויפ-

דער וועלט, און האבן מיר דען שוין נישט קיין גירעכט קיים אין לאנד.

די גלחים? — האט ר׳ יונה ביטער גילאכט, דער גלח פון אונ־דזער דארף, מיינט א גוטער באקאנטער, וואס האט שוין פון מיר גיהאט זייער פיל טובות, שיט מיר נאך זאלץ אויף די וואונדן. מיט זיינע לאקריץ־זיסע ריידעלעך, האט ער מיר נאך די חוצפה צו זאגן, אז איך דארף אים דאנקבאר זיין, וואס ער האט זיך אונטערגינומין ארויפצושירן מיין קינד אויפן ריכטיקן וועג. און די יוסטיץ? — אך דאס איז זייער א לאנגער וועג. אונטער דער צייט קאנען זיי נאך חלילה באווייזן, ארויסצורייסן פון מיין קינדס הארץ דעם יידישן גלויבן.

הער זעמבראווער — האט שמואל ביזאגט ענערגיש — דאס טארט איר בשום אופן נישט דערלאזן, איר מוזט זיך ווענדן צו די הכסטע אינסטאנצן פון דער מלוכה, און דארט פארדערן אייער רעכט און אויב מ־וועט נישט קענען מיט קיין שום מיטל, מוזט איר אמילו פרואוון אנצווענדן גיוואלט־מיטלין.

גיין יינגערמאן, האט ר׳ יונה ביזאגט מיט א ווייגינדיקער שטים — איך האב אויך אין אנהויב אזוי גימיינט. מיר זענען אבער צו שווך אויף מלחמה. באנצע טעג בין איך נישטאנען ביי די מוערן פונים קלויסטער און גיוויינט און זיך גיבעטן, אז מע זאל מיך צולאזן צו מיין קינד. אבער אומזיסט. יענע האבן שטיינערנע הערצער און לאכן פון מיינע וואונדן. אין דער גרוי־סער פארצווייפלונג האב איך באשלאסן צו פארן אינים שלאס צו דער פירשטין קאוזאוו, וועלכע איז די ערן־פארשטייערן פונים קלויסטער.

א טייל באהויפטן גאר אמילו, אז מיין טאכטער גיפינט זיך נאך גאר אינים שלאס ביי דער פירשטין, די פירשטין האט אבער א שך גי־טער, און וואו איך קום זאגט מין מיר, אז זי איז נישטא. ענדלעך האב איך זיך דערוויסט, אז היינט קומט זי דא אהער, אפשר וועט זי מיך וועלן אויפנעמען און העלפן...

זי מוז עס טון — האט שמואל ביזאגט ענערגיש און דראענד — אויב זי האט נאר דערצו די מאכט. איך וועל זיך ביין דערוויס! צי זי איז שוין אנגיקומין און איר פאנגע זעמבראווער, לייגט אייך דערווייל א ביסל צו, און רוט אייך א ביסל אויס פון וועג.

שמואל איז ערויסגיגאנגען. מערעלייקע האט אים נאכגיקוקט פיל מיט פארוואונדערונג. וואס פאר אן ענדערונג איז אין אים איצט ארייגגיקומין, וואו איז אהינגיקומין זיין אשאטיע, זיין לאנג אמ־קייט און גלייכגילטיקייט. ער שפראצט דאך איצט מיט ענערגיע, מוט און אנטשלאסנהייט, איז דאס איר מילדער, גילאסינער ברו־דער. וואס איז מיט אים גישעען?

סענדער און דבורה זענען אויך ערויס פון שענק איבערלאונדיק

ר׳ יונה־ן, אז ער זאל זיך אביסל אויסרוען.

מערעלייקע, וועלכע איז די גאנצע צייט גיוויצן אונטערן בופעט און זיך נישט באטייליקט אינים גישפרעך און איצט צו אים צו־גיגאנגען און אים גיפרעגט שטארק גייגריק.

— זענט איר זיכער, פאגיע זעמבראווער, אז אייער טאכטער איז גיוואר אוועקגיפירט מיט גיוואלט?

א שיינע שאלה — האט דער טאכטער גיזאגט מיט א ביסערן שמייכל.

איך מיין, אויב איר ווייסט עס אויף גיוויס. עס קאן דאך נימאלט זיין, אז ער זאל אליין האבן פרייוויליק גענשלאסן. עס קאן דאך מעגלעך זיין, א ליבע, א סימפאטיע צו א קריסט און זי זאל האבן צו אים אוועק...

ר׳ יונה האט זי נישט גילאזט פארענדיק: יא, דאס זאגן היינט אלע, דער גלח און די קלויסטער־שוועסטערן, וועלכע ווילן נישט פארשטיין אונדזער אומגליק, עס איז אבער שקר, א גימיינער בלבול. איר, קענט נישט פריילין מיין טאכטער? ניין! זי איז אונגיפער אין זעלבן אלטער, וואס איר און פמעט די זעלבע פיגור...

האט איר פריער גארנישט באמערקט און נישט אנגינומין קיין שום מיטלין?

וואס האבן מיר גיזאלט באמערקן? דאס איז גיוואן פרייטיק צו נאכטס. מיר זענען דאן פעסט גישלאפן...

און אפשר, פאגיע זעמבראווער, פילט זיך דאך אייער טאכטער איצט גליקלעך און פריי?

— פריי און גליקלעך? הינטער די דיקע קלויסטער־מוערן? — ער האט אנגיקוקט מערעלייקן מיט א פאר אויפגישטעלטע אויגן.

ווי זי וואלט נישט גיוואן ביים זין.

און איר קענט זיך גארנישט דערפארן, ווי עס ניים איר דארט,

אן ווי זי פילט זיך?

ווי אזוי קינד, קאן איך דאס וויסן, אז מע לאזט דארט קיינים נישט צו, האט ער גיענטפערט אויסבערכנדיק אין א ניי־גיוויין.

מערעלייקע האט אים שוין מער גארנישט גיפרעגט. זי איז אז־ריק שוועך אונשפארן בופעט איבערלאונדיק דעם מילך־פאכטער אין זיינע צרות...

אין: מיפסטע קיפיטל — זע ב״י נומער 85.

אויפפאדערונג

וועגן פארענדיקן

די תרומת־חברה־אקציע

מיר פאדערן אויף אלע וואס האבן באקומין תרומת־חברה ביכלעך תיכף אפ־צושיקן דאס איינקאסירטע געלט פון תרומת־חברה. לענגער טאר דאס געלט נישט אויפגיהאלטן ווערן. אזוי אויך מוזן תיכף צו־ריקגישיקט ווערן פון אי־מיטים די איבערגיבליבינע ביכלעך.

די פולע פאראנטווארטלעכקייט פארן דערלעדיקן, ליגט אויף די וואס האבן באקומין צוגישיקט די ביכלעך אויף זייער אדרעס.

דאס געלט דארף מיז אפשיקן אין דער באנק:

P. K. O. 65.500

ד״ר. משה אשער

פנימיותדיקע איבערלעבינישן

(פרגמענט פון דעם חיבור „דער יידישער ראבינזאן״).

וואס מער מיר פארטראכטן אויך איבער די מעשים פון די מענטשן, קומען מיר צו דער מסקנא אז אויך אויפן מארגלישן גיבוט זענען פארן אנשטע־קנדיקע חולאתן. דער גייסט האט זיינע חולאתן אזוי ווי דער גוף און אמאל קען א גייסטרייכער נאר זיין גאנצע תקופה מאכן צום נארן. ערגער פון אלע קערפערלעכע חולאתן, איז די קראנקהייט צו זיין פארפירט פון פאר־אורטיילן. כאטש מיר לעבן אין א ציט פון חידושימדיקע המצאות ווי טעלע־גראף, טעלעפאן, גראמאפאן, אויטא און לופט־שיף, פונדעסטוועגן זענען מיר ווי מענטשן שטארבן פאר הונגער בשעת אנדערע באדן זיך אין עשירות. אל־קאהאל און אפיום אונטערגראבן דעם יסוד פון טעל־קער, און מענטשן ווארפן זיך אויף מענטשן ווי די ווילדע חיות.

ס־איז דעריבער נאר קיין חידוש נישט, אז אין אזא צייט האט דער מענטש פארלוירן יעדן חוש פאר דעם קבלית פון זיין באשאפונג און נאר יחידי־סגולה זענען דאס נצחיות און די יאגנדיקע דער־שיינונגען. ס־איז אויך נישט קיין וואונדער, וואס א פך פון אונדזערע יידישע ברידער זענען גיוואר־אגנישטעקט פון דער סביבה און האבן פארלוירן דעם וועג צו דער תורה. מיט חשק נעמען מיר אן די מנהגים פון די פעלקער צווישן וועלכע מיר לעבן און מיר פארשטיין גארנישט, אז דורכ׳ מבטל זיין אונדזערע פרומע מנהגים, זענען מיר פורץ דעם גדר וואס אונדזערע אמות האבן מיט אזויפיל אהבה צרומגיבויט ארום דעם יידישן לעבן. ס־איז שוין אזוי ווייט דערגאנגען, אז גויים מאכן אונדז אויפ־מצוקאס אויף אונדזער כסנותדיק און ספיקותדיקן נאכמאלפ ווין פרעמדע. אזוי זאגט למשל פראס. בלוילער „מע זאגט אז איין האבן א נטיה צו גייסט־קראנקהייטן ווי מאניש־דעפרעס ווי. שנעון און פסי־ראי־נעאוראוז: נאך דער סברה פון אן אלטן און דערפארינים פסיכאטר זענען זיי נישט גיוואר־פאלאליטעש ביז זיי האבן נישט אנגינומין די קריסט־לעכע מנהגים און דעם קריסטלעכן שאפפאנער״. (בלוילער, לער־בוך דער פס כיאטרי, ז. 141).

„אם שכוח תשמע לקול ד׳ אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד׳ רופאיך״. דאס אייביק לעבידיקע ווארט פון השי״ת איז ברייט־טער ווי דער ים טיפער ווי דער תהום און העכער פון די העכסטע בערג. די קוועלן פון דער תורה דערקוויקן דאס הארץ, דערלייכטן דאס אויג, דער־ווייטערן דעם בליק, שטארקן דעם גייסט און פאר־איילן דעם מענטש. וואס מער מע דערווייטערט זיך פונים מקור פון דער תורה, דערווייטערט מין זיך פונים אמת און מע קומט צו טעותים און וואוהל דיים. וואס לעבט לויט די חוקי התורה, זיי

אויף ווייסע בלעטלעך, און ציירות בלאע פארשריבן איז, די מאמיס צוואה מאמישיס לעצט ווארט, איינציק פארלאנגען איידער זי איז, פון די וועלט ביגאנגען.

נאך גלאנצט די סינס, בעסטדיקע סרערן און איצט שוין פארגלאנצט אויגן־אפלין מיין קינד! — בעטן זיי זיך, זיך און לערן שטייג וואס העכער, אויף יהדות־שטאפלין.

א ייד מיט הארץ, נשמה און מוח

ווי ס־זענען ביוווין, אור־אלטע זיידיס

א ייד ווי זיי, פארבלייב־זשב דו אויך

די פעדער און טינט, נעם איך אלס עדות.

און איצט ביים שרייבן די זאויקע שורות קוקן די עדות, מיט ווערטער־שטימע פארגנעס נישט די צוואה. פון דיין מאמע ביים אקארד־צאפ, פון דיינע ליערס.

28

ברענגען גליק, פרידן און נחמה אין די שווערסטע טעג פונים מענטשלעכן לעבן.

נאר דאס עס־הארצות איז שווריק וואס א שך זענען נישט דעם פשוטן אמת. דער מענטש איז בטבע נישט שלעכט. ס־פעלן נאר די מדריכים, וואס זאלן מעורר זיין אויף די חסרונות. ס־איז דעריבער פון זייער גרויסער וו כטיקייט ווי מיר באציאן זיך צו אונדזערע נאענטע. קודם כל מוז מין אונטערזוכן דורך וואס אונדזער חבר איז ארא פון דרך־הישר. ערשט ווען מיר וועלן דערקענען די סבות דערפון, וועלן מיר קענען דעם בלאנדזשנדיקן ארויספירן אויפן ריכטיקן וועג. פארשטיים זיך, אז דער מדריך מוז זיין א גאנץ ריינע פערזענלעכקייט און וועלכן ס־איז שמץ ביירה, ווי ריש לקיש זאגט: „קשות עצמך ואח״כ קשות אחרים״.

מיר מוזן לערנען ווי אזוי מקיים צו זיין די מצווה פון „הוכח תוכיח את עמיתך״. אונדזער חבר וועט אונדז נישט זיין קיין שונא דערמאר, וואס מיר וועלן אים אויסמוסרן. ברהבה, ער וועט אונדז זיין מער דאנקבאר, ווען מיר וועלן אים ווייזן דעם דרך־הישר. נאר אונדזער תוכחה מ ז זיין פול מיט אהבה און ניוועלטע ווערטער. ווען משה האט נישטאפט דאס יידישע פאלק, האט ער אויך צונערשט אויס־ניצילט זיינע בעלות. אמתדיק שלמות קאן מין טונגס־ארטיקלין, ווי פארשטויסינע גלגולים אן א תוכן, אן א באטיט און אן א תיקון.

דער מענטש האט פארלוירן די ג־טלעכע מתנה. דאס ווארט.

• •

א ראדיא־סטאציע!

הויך אויס־יצוגינע מאסטן, גיפלאכטינע אייזן. שקעלטן. אויף זייער שפיץ פלאמט די אונטערגייע־דיקע רויטע הארבסט־זון: ברענינדיקע נשמה־ליבט פארן אפגישטארבינים ווארט!

א. שנור

די מאמיס צוואה

א. י. ליפמאנאוויטש

דאס אלטע און נייע ווארט

רעפלעקסן.

גיווען איז דאס אין די בראשית טעג פון דער יצירה. גישטאנען איז די יינגע וועלט מיט די נאר וואס באשאפענע ברואים און גינאסט פאר־וואונדערס און שטום.

האט בכיכול ערויסגיצויגן דעם פון ליים גישעפענ־דיק אדם און צו אים אזוי גיזאגט: דיר גיב איך א מתנה דאס ווארט. דו זאלסט אנרופן מיט א נאמין אלע מיינע ברואים!

און אדם איז גיוואר דער מדבר!

דער לייב האט גיבדרומט, דאס פערד האט גיהיר־זשיט, דער פויגל האט גישווויטשט און אדם האט גירעט. ער האט גיהאט דאס ווארט.

און דער מענטש האט תחילת גיוואוסט אפצושאצ דאס גרויסקייט פון ווארט, גישווינט עס ווי דאס אפל פון אויג, א ווארט — א פערל, א ווארט — א רעבדל, א ווארט — א מעשה.

יארן פון שטילשוויגן גיראנגלינש האבן ניצייט קט דאס ערויסגיזאגטע ווארט. א ווארט הייליק ווי דער פאר בלאנדזשנדיקע שיף־פארער ביים פאל. א ווארט וואס האט אין מיליאנען הערצער אנגיצונדן א פייער־דיקע אמונה און איינגיפלאנצט אן אויסקארנדיקן בטחון.

יעדערער א א שיעור און אן א סוף.

און ווען די טעכניק האט אויפגיהויבן איר בשנדיק גיפילדער, האט דער מענטש זיך באריימט: א דורכ׳ מענגאפאן וועט זיין ווארט אפהילכן העכער ווי דאס פייזן פון דער סירענע און מיט יוסף־כוואליס וועט עס לוסן שנעלער ווי דער פראאפעלער און נלאס און קשוט וועט זיין דאס ווארט ווי דער מאדערנער בוי־סטיל.

אבער בחינם! דאס ווארט איז גישטארבן!

דאס ווארט איז גיוואר א שאלכץ אן א תוכ־א גוף אן א נשמה. ווערטער ווערן גישליידערט פון איין עק וועלט צום צווייטן, ווי מתים וואס פליען מיט א שם־טומאה, אויף וועמין מאכט נאך היינט אן איינדרוק, א גרוס ווארט. א שיין וואר־טן ווערטער וואס וואלטן פארצייטן גיוואר דער אני־מאמין פון גאנצע פעלקער, וואלגערן זיך ארום אין ראמאנען און ציי־טונגס־ארטיקלין, ווי פארשטויסינע גלגולים אן א תוכן, אן א באטיט און אן א תיקון.

דער מענטש האט פארלוירן די ג־טלעכע מתנה. דאס ווארט.

גיווען איז דאס אין די בראשית טעג פון דער יצירה. גישטאנען איז די יינגע וועלט מיט די נאר וואס באשאפענע ברואים און גינאסט פאר־וואונדערס און שטום.

האט בכיכול ערויסגיצויגן דעם פון ליים גישעפענ־דיק אדם און צו אים אזוי גיזאגט: דיר גיב איך א מתנה דאס ווארט. דו זאלסט אנרופן מיט א נאמין אלע מיינע ברואים!

און אדם איז גיוואר דער מדבר!

דער לייב האט גיבדרומט, דאס פערד האט גיהיר־זשיט, דער פויגל האט גישווויטשט און אדם האט גירעט. ער האט גיהאט דאס ווארט.

און דער מענטש האט תחילת גיוואוסט אפצושאצ דאס גרויסקייט פון ווארט, גישווינט עס ווי דאס אפל פון אויג, א ווארט — א פערל, א ווארט — א רעבדל, א ווארט — א מעשה.

יארן פון שטילשוויגן גיראנגלינש האבן ניצייט קט דאס ערויסגיזאגטע ווארט. א ווארט הייליק ווי דער פאר בלאנדזשנדיקע שיף־פארער ביים פאל. א ווארט וואס האט אין מיליאנען הערצער אנגיצונדן א פייער־דיקע אמונה און איינגיפלאנצט אן אויסקארנדיקן בטחון.

יעדערער א א שיעור און אן א סוף.

און ווען די טעכניק האט אויפגיהויבן איר בשנדיק גיפילדער, האט דער מענטש זיך באריימט: א דורכ׳ מענגאפאן וועט זיין ווארט אפהילכן העכער: א דורכ׳ מייזן פון דער סירענע און מיט יוסף־כוואליס וועט עס לוסן שנעלער ווי דער פראאפעלער און נלאס און קשוט וועט זיין דאס ווארט ווי דער מאדערנער בוי־סטיל.

אבער בחינם! דאס ווארט איז גישטארבן!

דאס ווארט איז גיוואר א שאלכץ אן א תוכ־א גוף אן א נשמה. ווערטער ווערן גישליידערט פון איין עק וועלט צום צווייטן, ווי מתים וואס פליען מיט א שם־טומאה, אויף וועמין מאכט נאך היינט אן איינדרוק, א גרוס ווארט. א שיין וואר־טן ווערטער וואס וואלטן פארצייטן גיוואר דער אני־מאמין פון גאנצע פעלקער, וואלגערן זיך ארום אין ראמאנען און ציי־טונגס־ארטיקלין, ווי פארשטויסינע גלגולים אן א תוכן, אן א באטיט און אן א תיקון.

דער מענטש האט פארלוירן די ג־טלעכע מתנה. דאס ווארט.

• •

א ראדיא־סטאציע!

הויך אויס־יצוגינע מאסטן, גיפלאכטינע אייזן. שקעלטן. אויף זייער שפיץ פלאמט די אונטערגייע־דיקע רויטע הארבסט־זון: ברענינדיקע נשמה־ליבט פארן אפגישטארבינים ווארט!

פארלאג „בית יעקב״ ראדוש

שוין ארויס פון דרוק צוויי נייע לייזן־ביכלעך פאר קינדער פון באקאנטן רעליגיעזן דיכטער

אליעזר שינדלער

א) צייטיקע פירות (גיקליבענע דערציילונגן)

ב) יידישע גיבעטלעך (משפלעך און לידער)

פרייז פון יעדן ביכל נאר 25 גר. ביי א צאל פון 25 עקז. נאר 5 גילדן. צו באקומין אין אונדזער אדמינ.

פרייע טריבונע.

דעקלאַרירט אייך עפנטלעך!

מיר טאָרן זיך נישט מאַכן קיין אילוזיעס, אַז אַן אונדזער חסידות-נשמדיקער גיטרוישאַפט וועט עפּיס קענען דערגרייכן וועגן. דער מרחק צווישן אונדזערע דערגרייכונגען אין אונדזער ציל איז נאָך גיגנט ווייט. מיר האַלטן מיט אַלץ ערשט ביי דער סאַמע התחלה, און דאָס מוזן מיר כסדר האַלטן אויפן רשין, וועלן מיר אַזוי דענקן וועלן מיר פּאַמעלעך קומען צום פאַרווירקליכן פון אונדזער שטרעבן.

מיר זענען דאָ אויסן צו דערטאָנען אַן ענין, וואָס איז שוין פון לאַנג ביי אונדז אַ פאַרווייטיקט פראַגעלעך. מיר פילן אַ זוחק אין ליטעראַטור; מיר אַפּעלירן דאָ און דאָרט און

קולטור-פאַרווילדונג און יידישקייט

(סוף פון זייט 5)

די אַלע פאַלן איז דאָך דער קינסטלערישער מאַמענט ניכטערן אַ מסיליאַדיקער און דאָס גרויסקייט פון די דאָזיקע קולטור-אוצרות איז קודם-כל פאַרשטאַנען גיוואָרן צוליב זייער אינערלעכן יהדות. רעליגיעזן שוואונג. ווענן דער אָבדה האָבן די חז"ל ניזאָגט: „רצונך להכיר את מי שאמר והי' העולם—למוד אגדה" (וויסלסט דערקענען דעם בורא עולם לערן אגדה). די אַזיקע בולטע דעפינעצע פון אונדזערע קדמונים דאַרף טאַקי לפי-ערך אונז דינען אַלס מאַסשאַב פאַר יעדער יידישער קולטור-שאַפונג.

מע קען זיך דערינער לייכט פאַרשטעלן וואָסערער מסוכנדיקער שקר אין ביזוויליקע באַגריפן אַרווירנונג פון באַלאַלט זיך אין דער פאַראַל פון אַזאַ „יידישער" קולטור, וואָס נישט נאָר זי פאַרקרעפטערט נישט אין זיך די היסטאָרישע יהדותדיקע אייביקייטס-אידעאַלן נייטערט זי צילט נאָר לחיפוך, אין הכסה מיט איר דורכאויס פאַרהייריישן מהות, אונטערצונראָבן די יסודות פון די דאָזיקע אידעאַלן. אויך ביים תמימות-דיקן יידישן עולם, וואָס ווערט פאַרפירט דורך איר אויסדרעלטן—ייִדישער שפּראַך—שאַל, נישט אריינגנרנ-דיק זיך כלל אויף איר אינערלעכער גוראיש-הידיר-שער צופרוילסקייט.

די פאַוויצע פון יהדות לגבי דעם מילאַמרמיק—הייִדישן קאַלאַס איז טאַקי יעצט צוליב דעם אַ באַזונדערט ערנסטע און שווערע, ווערנדיק אַטאַקירט נישט נאָר אויסערהאַלב דער יידישער מחנה מצד די אַפּיציעלע יהדים פון דער גוטאישער היידישקייט נאָר אויך אינערהאַלב איר היקף מצד אונדזערע הייטיש-פאַרגוישטע קולטור-מעקלערס. אונדזער אחריות, אַפּצוהיטן די יהדות-מוזער אַז זיי זאָלן נישט אונטערגרישוועגקט ווערן דורכן דאָזיקן טאַפּלען צייט-שטראָם, איז דעריבער אויסערגיוויינלעך צוליב אַזן מיר דאַרפן די דאָזיקע אחריות ווירדיק אויסטאָן, נישט נאָר ווייל דער גורל פון יהדות פאַדערט דאָס אַן אונדז, נאָר אויך צוליב כבוד פון אונדזערע גרויסע אבות, וואָס האָבן עס זיך מיט אַזאַ הערא-אישער מסירת-נפש מקריב גיוואָרן פאַר די יידישקייט-ווערטן אין אַלע צייטן און אונדז אויסגעלאָזט אין אַזאַ אַ אויסגיוויטיקטע אַפּצוהיטן די דאָזיקע דורך זיי אויסגיוויטיקטע ירושה.

יא, אויך צוליב דעם, ווייל מיאוס און שרעקלעך איז עס אַז זיין אומווירדיקע אייניקלעך-קאַרליקיס באַן אַ לאַנגער דורות-קייט פון זיידיס-ריין.

קיין שום קאַנקרעטע תשובה באַקומען מיר נישט. צי קענען מיר אַבער זיין זיכער און אַריינמאַלן אין גאַנזן אין אַ יאָאוס-שטימונג? זאָלן מיר נאָר וויסן, אַז עס וועגן זיך טאָקע אין אונדז גוטש יידישע ביכער, וועט דאָס שוין אַליין דערפירן צו גיוויסע דערגרייכונגען, ווי מיר הערן, אין חלילה נישט קיין זוחק אין גוטע ביכער, פאַראַן שוין אַפילו צוגיגרייט צום דרוק גוזלעכע וועזרן. נאָר... זיי קענען נישט אַרויסגיין.

מחמת מ-אין נישט ביכער מיט זייער פאַרקויף.

אויף דער לעצטער פגישה אין טאַרנאָוו איז ווידער באַנייט גיוואָרן דער פלאַן, אַז עס זאָל אַרויסגיילייגט ווערן אַ פליגט אויף יעדער „בנות" דאָס מוז עדער נישן בוך, וואָס דער פאַרלאַג „בית יעקב" וועט אַרויסגעבן, זאָלן אָפּגיגומען ווערן לכל-הפחות 5 עקזעמפּלאַרן.

מיר זענען אויף יץ די דאָזיקע פליכט צו דערפילן און מיר אָפּעלירן צו אַלע „בנות"-גרופּן, וואָס ווילן באַמת, אַז אונדזער אידעע זאָל האָבן אַן אחיזה אין לעבן, אַז זיי זאָלן אויך אַזאַ אַפּרפליכטונג געבן. דער דאָזיקער פאַראיקט, איז לויט אונדזער מיינונג דער פּראָקטישסטער, צו קענען קומען ווייטער מיט אונדזער זאַך און מיר רופן דערינער עפנטלעך אַרויס אַלע אָרגאַניזאַציעס, אָפּגעגעבן אַן עפנטלעכע דעקלאַראַציע פאַר אַט דער התחייבות און מיר זענען נישט מסופק אַז די אַלע וואָס זענען באמת באַזאָרגט איבערן גורל פון אונדזער באַזונדערן, אַז זיי ווילן אַזאַ דעקלאַראַציע אָפּגעבן.

די „בנות" אין גיי-סאַנדז.

אָנמערקונג פון רעדאַקציע: דעם היינטיקן חודש איז אַרויס פון דרוק דאָס עדשטע בוך „די העלדין פון געטאָ" פון ש. דאַשעווסקין. די אָרגאַניזאַציעס, וואָס האָבן בדעה צו דעם פלאַן בוצושטיין עקענן דאָס שוין פון זוזכן קוקן 5 באַנקעטן? צי דעפלט ווען אַ סך פון אונדזערע בריעדער און שוועסטער גיינען אויס פון הונגער, מעגן מיר זיך דערלויבן אויף אַזעלכע לוקסוסן? איז דען נישט גלייכער דאָס געלד צו פאַרווענדן אויף דקה-צוזוקן?

אַרויס אין גויס-באַדעוטסיקע, צי צו מאַכן באַנקעטן?

איך בין אַן אָרעמער אַרבעטער, אַן אַרבעטער אין טאַרנאָוו אין ווידער באַנייט גיוואָרן דער פלאַן, אַז עס זאָל אַרויסגיילייגט ווערן אַ פליגט אויף יעדער „בנות" דאָס מוז עדער נישן בוך, וואָס דער פאַרלאַג „בית יעקב" וועט אַרויסגעבן, זאָלן אָפּגיגומען ווערן לכל-הפחות 5 עקזעמפּלאַרן.

מיר זענען אויף יץ די דאָזיקע פליכט צו דערפילן און מיר אָפּעלירן צו אַלע „בנות"-גרופּן, וואָס ווילן באַמת, אַז אונדזער אידעע זאָל האָבן אַן אחיזה אין לעבן, אַז זיי זאָלן אויך אַזאַ אַפּרפליכטונג געבן. דער דאָזיקער פאַראיקט, איז לויט אונדזער מיינונג דער פּראָקטישסטער, צו קענען קומען ווייטער מיט אונדזער זאַך און מיר רופן דערינער עפנטלעך אַרויס אַלע אָרגאַניזאַציעס, אָפּגעגעבן אַן עפנטלעכע דעקלאַראַציע פאַר אַט דער התחייבות און מיר זענען נישט מסופק אַז די אַלע וואָס זענען באמת באַזאָרגט איבערן גורל פון אונדזער באַזונדערן, אַז זיי ווילן אַזאַ דעקלאַראַציע אָפּגעבן.

די „בנות" אין גיי-סאַנדז.

וואָס איז גלייכער?

בעת דער לעצטער פגישה אין טאַרנאָוו האָט מיר זייער ווייטיגיפון. דער ווייכער באַנקעט וואָס איז בוצגרייט גיוואָרן, איך האָב מיר גישעטלט צו פרעגן: צי האָבן מיר „בנות" דאָס דענט אין אַזאַ שווערער און בישערער צייט צו פרעזענט באַנקעטן? צי דעפלט ווען אַ סך פון אונדזערע ברידער און שוועסטער גיינען אויס פון הונגער, מעגן מיר זיך דערלויבן אויף אַזעלכע לוקסוסן? איז דען נישט גלייכער דאָס געלד צו פאַרווענדן אויף דקה-צוזוקן?

אַרויס אין גויס-באַדעוטסיקע, צי צו מאַכן באַנקעטן?

איך בין אַן אָרעמער אַרבעטער, אַן אַרבעטער ברידער און אַן אונדזערע שוועסטער, אַז מיר טאָרן נישט שוין אונדערט, ווי זענען אָפּגעגעבן גראַשן פאַרווענדן אויף צו לינדערן אַרומקייט אין עלנט.

קראַקע רבקה האַראוויץ.

וועגן זאַמל-אַקציעס און סטיפּענדיעס

ביי אונדזערע פאַרטיין הערן מיר כסדר פון פאַרשידענע זאַמלאַקציעס וואָס ווערן גיפירט און תמיד זענען די אָנהענגער דעם פלאַן פאַר די דאָזיקע אַקציעס צו טון מיט זייער גאַנצער אינדרגיגעבקייט.

ווי זעט עס אויס ביי אונדז? נאָך נישט גיוואָן דער פאַן, אַז וועלכע עס איז אַקציע זאָל אָדורך מיט דערפאָלג. מיר פוילן זיך צו גיין, מע וונכט אויס אַלע מיני תירוצים און אויסריין, אַבי זיך צו פטרן פון מיין אַ זאַמל-אַקציע און דער טוף איז, אַז אין דער צייט ווען דער „ארבעטער-בונד"

יידיעות פון אונדזער באַוועגונג.

וועגן באַנטן פראָפאַגאַנדע-טור.

שוין שייכות מיט די באַשלוסן פון וואַרשאַווער צוזאַמענקאָמען און די עדעקע פאַרגער פגישה, טרעט שוין אַ דור אַז דער צ. ס. צו אַרגאַניזירן אַ פראָפאַגאַנדע-טור אויפן נאָנטן חול-המועד. פסח. בעסן מיר אַלע עטקעות פון „בנות", שוין יעדן אָרט און לערערנס, וואָס שפּרעכן זיך פעאיק אַרויסגעטרעטן מיט אַ עפנטלעכן רעפעראַט. צוצוטרעטן צום מרעלעגענען-פאַרבאַנד פון „בנות", עס לייגט אַ הייליקער חוב אויף אַלע, וואָס חילן העלפן די באַוועגונג. אין דער אינטעליקער שוועסטער צייט, וואָס די באַוועגונג לעבט אַזעגר, תיכף צו שרייבן אַזן צ. ס. זייער פאַרלאַג „בית יעקב". אַ באַזונד אין אַ ביזיטער שטעט. בעסיר לעך וועט דער צ. ס. אויסשאַפן, אַז דער באַזונד זאָל אויסטאַלן נאָנטן פון דעם אָרט וואו די פעלעגענען דאַרפן. שאַי אויך דאַרפן די שטעט, וואָס נישטאָן אין אַן אָרט אַ באַזונד אַ פּוכט דערוועגן. שרייבן אין צ. ס.

די אַדרעס פון צענטראַל-סעקרעטאַריאַט:

B. A. l. Łódź, skrz. poczt. 146

באַזוך פון פרל. דר. יהודית ראַזענבוים אין לאַדזש

שבת פ' בשלח האָט אין לאַדזש גיוואָרן די דאָזענען פון

האַנז אָפּגיקלט אַזאַ אַ הייסע פלעגער ביז... ביז אונדזערע אידישן-פיינט האָבן זיך דערפון דערוויסט אין נישט קענענדיק ביישטיין דעם נסיון אין דייזיגיפאַלן אין דייזיגיפאַלן. זיי האָבן זי גילאָזט אויסגילדן און היינט-צו-טאָג פאַרגעסט די זעלבע דעם אויבן-אין אין יענער פאַרשיט אין אונדזער אַ פאַרבינדערטער שונא.

דער דאָזיקער סרוינערקער פאַקט, איז נאָר אַיינער פון אַ סך עגלעכע פאַקטן אין אַן אין שוין די הכנסת צייט, אַז מיר זאָלן אַן עגין נישט לאָזן פאַרשלאָפן. אין לייג דערינער פיר, אַז דער צ. ס. זאָל אונטערנעמען די אָקציע צו פירן אין בין יכער אינים דעמאָלן פון דער אונטערנעמונג.

ח. ישולטא.

נאָך וועגן אונדזער קינדער-ליטעראַטור.

שוין אַ סך מאָל איז אויף דיי בי"ש בלעטער אָפּעלירט גיוואָרן וועגן דעם פאַרשפּרייטן אונדזער קינדער-ליטעראַטור. אַלע ווייסן, אַז דאָס איז נאָר גיוועזן אין דער לערערשאַפט און ווייס פון פאַקטן, אַז דאָרט ווי די לערערן אַרבעט דערפאַר, האָט זי גיגנט הצלחה אין דעם פרט.

נאָר די לערערשאַפט דאַרף אָפּשאַפן די אַרבעט פון אונדזערע שרייבער און אַרויסגעבער. ווי ווייט מע וויל, ווען נאָך עד-היום איז אַן אַ גרויסע באַל שולן נישט איינגעיפּרט דאָס אַזן „די יידישע נשמה". פראַקט אַלע אויפפאַדערונגען פון דער צענטראַלער שול-אָרגאַניזאַציע, דערלויבן זיך נאָך אַ סך דערפון נישט צו מאַכן וויסן.

עס דאַרף זיין אונדזער שטרעבן צו קענען אָפּגעבן דעם גרעסטן כבוד, און אַרויסוויין דעם טיפּסטן רעספּעקט פאַר אונדזער לערערשאַפט, אַן עס איז זייער פיינלעך צו קריטיקירן אַן פאַרוואָרפן חטאים די דערציערס פון אונדזער ייִנגן דור. פונדעסטוועגן איז אַבער דאָכאַנט, אַז די ב"י צענטראַלע זאָל פאַרשפּנסלעכן אַ גיגנוי רשימה פון די שולן, וואו עס ווערט נישט גיטון פאַר דער ב"י ליטעראַטור. מיר טאָרן פאַרט אַזן דערלאָזן, אַז די בוויגן פון אונדזער ייִנגער ליטעראַטור זאָל באַציטונג אונטערבראַכן ווערן!

מאַשטשיסק

רעפעראַט פון פרל. דר. יהודית ראַזענבוים אין לאַדזש

אונדזער רעדאַקציע שרעגט אויף די טעג. אין לאַדזש צוויי רעפעראַטן פון באַקאַנטן שריפטשטעלער ה' מינץ א. ב. ס. אויף די מעגן פון פאַרלייריגע ייִדן. ה' מינץ וועט אויבערבעגן די אינדערקרן פון זיין רייזע אין שפּאַנע און פאַרטוגאַל. אין די קבלת-פנים-אָוונטן לכבוד דעם נסט וועט זיך אויך באַשטייליקן רעפ. פרידזאָן, פרעזעס פונים לאַדזשער קהלה-ראַט ה' מישל ליבערמאַן און פרנס ד. צ. זילבערשטיין.

ציקל-רעפעראַטן ביי די לאַדזשער „בנות"

זינט אַ פּאָר וואָכן קומט פאַר יעדן שבת צו-נאַכטס ציקל-רעפעראַטן כדי די לאַדזשער „בנות". דאָס פּרעלעגענען-קאַלעגיום בעשטיים פון דיי היה: ד. צ. זילבערשטיין, א. ב. פרידזאָן, ג. י. כערליצער, י. פּילץ, ח. ה. ראַזענבוים, הרב אברהם אייזענבערג א. ש. די רעפעראַטן הערן באַזוכט מאַסנהייט.

באַזוך איז קראַקעווער סעמינאַר

דינסטיק יום שבט איז ה' פרידזאָן ביזיטן אויף אַ באַזוך אין ביי סעמינאַר. אַ באַנגן שעג האָט ה' פרידזאָן אַבסאָרבירט די אייניריכטונגען און די לימודים אין סעמינאַר. דעמאָלסן סעג אין אָוונט איז ה' פרידזאָן אַרויסגעטרעטן מיט אַ רעפע-ראַט אין בריוטן פאַראַמלונגס-זאַל פון סעמינאַר, פרל. דר. ראַזענבוים האָט גיהאַלטן אַ קורצע באַרעטונגס-רעדע און ה' פרידזאָן האָט אין זיין רעפעראַט אַרויסגערעדט די וויכטיקייטס פון דער ב"י ליטעראַטור. דער פאַרזאַמלונג עולם סעמינאַר-רעסטן און „בנות-קלאַס" האָט דעם רעפעראַט אויסגעהערט מיט גרויס אינטערעס. פרל. דר. ראַזענבוים האָט אין אַיר שלוס-וואָרט גיבאַנקט דעם פרעלעגענען און אַנגעזיין אויף דער התחייבות, וואָס עס האָבן זיך פאַרגעבן צו פאַרשפּרייטן די ב"י ליטעראַטור.

בית-יעקב און די יידישע פרוי אין מערב

פרוי גיהיימראַט דר. קלאַרע אָפּנהיימער, די פירערין פון דער יידישער פרויען-באַוועגונג אין דייטשלאַנד, האָלט לעצטנס אין פאַרשידענע דייטשע שטעט רעפעראַטן וועגן דער „יידישער פרוי אין דאָס יידישע גורל". אין אַלע אירע רעפעראַטן רעט זי מיט גרויס התלהבות די בית-יעקב-באַוועגונג און דאָס קרעטיר קעווער סעמינאַר. פרוי גיהיימראַט דר. אָפּענהיימער האָט אַז דיר רעליגיעזע הענענאַסאָס באַוועגונג פון דער יידישער מאַסטער אין מזרח וועט אונטער דער פאָן פון בית-יעקב הערן אַ ברכה פאַר אַלע יידן אין מאַר אַלע מענטשן.

פון פאַרלאַג „בית יעקב"

נאָך לאַנג באַמיהונגען און שווערע אַנשטרענגונג איז ענדלעך דעם פאַרלאַג „בית יעקב" גיפלונגען אַריינצוגעבן דאָס לאַנג-דערוואַרטעטע בוך „די יעלדין פון נעטאָ" פון באַקאַנטן שריפטשטעלער ש. ראַשטיין. דאָס דאָזיקע בוך דאַרף גיליינען

קראַקעווער סעמינאַר פרל. דר. יהודית ראַזענבוים. די ליטעראַטור פון ביי האָט אויסגערונגען די ביזעגנהייט און פאַרבעגן דעם נסט אין דער שול אויף אַ באַזוך. פרל. דר. ראַזענבוים האָט באַזוכט כמעט אַלע קלאַסן און אויך אין סיי קלאַסן דורכגעפירט כתינות, וואָס האָבן נימאַכט אַ גוטן רושם. דער נסט האָט אויך גיגעבן אַ לעקציע פאַר די „בנות" פון וואָס דער רעפעראַט. צוצוטרעטן צום פרעלעגענען-פאַרבאַנד פון „בנות", עס לייגט אַ הייליקער חוב אויף אַלע, וואָס חילן העלפן די באַוועגונג. אין דער אינטעליקער שוועסטער צייט, וואָס די באַוועגונג לעבט אַזעגר, תיכף צו שרייבן אַזן צ. ס. זייער פאַרלאַג „בית יעקב". אַ באַזונד אין אַ ביזיטער שטעט. בעסיר לעך וועט דער צ. ס. אויסשאַפן, אַז דער באַזונד זאָל אויסטאַלן נאָנטן פון דעם אָרט וואו די פעלעגענען דאַרפן. שאַי אויך דאַרפן די שטעט, וואָס נישטאָן אין אַן אָרט אַ באַזונד אַ פּוכט דערוועגן. שרייבן אין צ. ס.

די אַדרעס פון צענטראַל-סעקרעטאַריאַט:

B. A. l. Łódź, skrz. poczt. 146

באַזוך פון פרל. דר. יהודית ראַזענבוים אין לאַדזש

שבת פ' בשלח האָט אין לאַדזש גיוואָרן די דאָזענען פון

שוין צו דער אַרבעט.

אין שייכות מיטן אַרטיקל „סטיפּענדיעס" אין ב"י זשורנאַל נומער 82 דערלייג איך מיר צו אַז גאָנץ אַזאַ פּראַיעקט: די אַקציע זאָל גיפירט ווערן דורך דער בנות-צענטראַלע און עס זאָלן אַפּרפּלייכטט ווערן אַלע בנות-גרופּן די אַקציע צו פירן אויף מאַלגענדן אופן: יעדע בנות-חברה דאַרף גענען אַ גראָש אַ טאָג, דער גראָש זאָל אַריינגילעגט ווערן אין אַ ספּעציעלן פּוטקע און יעדן זאָל דאָס געלט אָפּגעשיקט ווערן. דערפון וואָלט זיך צוזאַמענגעקומען אַ היישער סכום און עס וואָלט גענוג גיווען צו קענען שטיפן. די אומפאַרמעגלעכע סטיפּענדיטסנס. מיר טאָרן נישט דערלאָזן, אַז צוליב דזוק פון געלט זאָלן מוזן פעאיקע תלמידות פון סעמינאַר אינערעריין זייער שטודיום. דאָס איז פון אונדזער זייט אַ גרויס פאַרבעגן און מיר דאַרפן אַרויסוויין אונדזער פאַרשעדענע-דיגיס.

צו וואָס עס דערפירט...

מיט גרויס צופרידענקייט האָב איך גלייכצייטיק דאָס אַרטיקל וועגן סטיפּענדיעס. עס האָט אַבער מיר גלייכצייטיק פאַרשאַפן אַ סך צער. ווי גידרוק זענען מיר גיפאַלן, אַז מיר האָבן שוין אין גאַנגן פאַרגעגן דעם „הוהרו בבני עניים שמהם תצא תורה"...

שאַפן מיר גאָרנישט אָב דעם שאַרן דערפון, וואָס צוליב אונדזער נ. ב. סטיקייט זאָלן די בעסטע טאַלאַנטירטע כוחות פאַרלוירן גיין פאַר אונדזער באַזעגנונג? פאַרוואָס זאָלן זיך נישט אונדזערע עסקנים אין בפרט אונדזערע פאַרשטייער אַנדערע די קהלות זיך אָפּגעבן אַ דין וחשבון, ווי שלעכט דאָס מוז זיך אָפּרופן אויף אונדזער פּרוין-יוגנט, ווען מע זאָל גאָרנישט דערפאַר זאָגן.

מיר איז באַקאַנט אַ פאַקט פון אַ פעאיק מיידל, וואָס גאָכן אָפּלערנען אין „בית יעקב" אַ פאַר יאָר צייט, האָט זי פאַר-לייגט אַ סך השתדלותן צו קענען אָנקומען אין סעמינאַר. זי האָט אַבער מיט איר השתדלות גאָרנישט גיקעגט אויפגעזען. די גיפרוידיגע עגטפערס וואָס זי האָט באַקומען פון אוט סוג

פרייע טריבונע.

קולטור-פאַרווילדונג און יידישקייט

(סוף פון זייט 5)

די אַלע פאַלן איז דאָך דער קינסטלערישער מאַמענט ניטרען אַ מסיליאַדיקער און דאָס גרויסקייט פון די דאָזיקע קולטור-אוצרות איז קודם-כל פאַרשטאַנען גיוואָרן צוליב זייער אינערלעכן יהדות. רעליגיעזן שוואונג. ווענן דער אָבדה האָבן די חז"ל ניזאָגט: „רצונך להכיר את מי שאמר והי' העולם—למוד אגדה" (וויסלסט דערקענען דעם בורא עולם לערן אגדה). די אַזיקע בולטע דעפינעצע פון אונדזערע קדמונים דאַרף טאַקי לפי-ערך אונז דינען אַלס מאַסשאַב פאַר יעדער יידישער קולטור-שאַפונג.

מע קען זיך דערינער לייכט פאַרשטעלן וואָסערער מסוכנדיקער שקר אין ביזוויליקע באַגריפן אַרווירנונג פון באַלאַלט זיך אין דער פאַראַל פון אַזאַ „יידישער" קולטור, וואָס נישט נאָר זי פאַרקרעפטערט נישט אין זיך די היסטאָרישע יהדותדיקע אייביקייטס-אידעאַלן נייטערט זי צילט נאָר לחיפוך, אין הכסה מיט איר דורכאויס פאַרהייריישן מהות, אונטערצונראָבן די יסודות פון די דאָזיקע אידעאַלן. אויך ביים תמימות-דיקן יידישן עולם, וואָס ווערט פאַרפירט דורך איר אויסדרעלטן—ייִדישער שפּראַך—שאַל, נישט אריינגנרנ-דיק זיך כלל אויף איר אינערלעכער גוראיש-הידיר-שער צופרוילסקייט.

די פאַוויצע פון יהדות לגבי דעם מילאַמרמיק—הייִדישן קאַלאַס איז טאַקי יעצט צוליב דעם אַ באַזונדערט ערנסטע און שווערע, ווערנדיק אַטאַקירט נישט נאָר אויסערהאַלב דער יידישער מחנה מצד די אַפּיציעלע יהדים פון דער גוטאישער היידישקייט נאָר אויך אינערהאַלב איר היקף מצד אונדזערע הייטיש-פאַרגוישטע קולטור-מעקלערס. אונדזער אחריות, אַפּצוהיטן די יהדות-מוזער אַז זיי זאָלן נישט אונטערגרישוועגקט ווערן דורכן דאָזיקן טאַפּלען צייט-שטראָם, איז דעריבער אויסערגיוויינלעך צוליב אַזן מיר דאַרפן די דאָזיקע אחריות ווירדיק אויסטאָן, נישט נאָר ווייל דער גורל פון יהדות פאַדערט דאָס אַן אונדז, נאָר אויך צוליב כבוד פון אונדזערע גרויסע אבות, וואָס האָבן עס זיך מיט אַזאַ הערא-אישער מסירת-נפש מקריב גיוואָרן פאַר די יידישקייט-ווערטן אין אַלע צייטן און אונדז אויסגעלאָזט אין אַזאַ אַ אויסגיוויטיקטע אַפּצוהיטן די דאָזיקע דורך זיי אויסגיוויטיקטע ירושה.

יא, אויך צוליב דעם, ווייל מיאוס און שרעקלעך איז עס אַז זיין אומווירדיקע אייניקלעך-קאַרליקיס באַן אַ לאַנגער דורות-קייט פון זיידיס-ריין.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

ŁÓDŹ, 4 marca 1932 roku

BAJS JAKOW

CENA 65 GR.

t (84) 9
Bajs Jakow
kiego 44.
109-77.

פארגרעסערט אייערע באשטעלונגען אויפן פורים-נומער פון בית-יעקב-זשורנאל נומער 85!

מיר האבן שוין צוגעגרייט רייך-ליטעראריש מאטעריאל פארן קומענדיקן פורים-נומער פון בית-יעקב-זשורנאל. דער דאזיקער נומער וועט האלטן א גרעסערע צאל זייטן און זיין רייך אילוסטרירט.

גאר באזונדער וועלן מיר אנהייבן געבן פאר-שידענע נייע רובריקן און דער נומער וועט זיין א גרויס גייסטיק פארגעניגן פאר אלע לייענער.

מיר רופן אלע „בנות"-ארגאניזאציעס און ב"י-שולן צו פארגרעסערן די באשטעלונגען אויפן פורים-נומער דורך די באשטעל-קארטלעך, וואס ליגט אין יעדן פעקל פון היינטיקן נומער. דער פרייז וועט נישט זיין גיהינכערט, הגם דער נומער איז פארגרעסערט.

אכטונג!

די וואס וועלן נישט דערלעדיקן זייערע חובות וועלן דעם פורים-נומער נישט באקומען.

די אדמיניסטראציע

צו דער חתונה פון דער לערערין צביה חאלפארוסקא און צו די תנאים פון לערערין פרל. דאכנער וויגנשטיין מזל-טוב רעדאקציע כ"י.

א סך ברכות און פיל גליק וויגנשטיין מיר אונדזער בנות-שרעפער פרייד זעמעלמאן צו איר פארלאבונג מיט הרב קלי-בינסקי (וארשע). אייער מזל זאל שיינען כשמש בצהרים.
דראבין — בנות אגודת ישראל
לערערין ב. ערדינאסט

א הארציקן מזל-טוב וויגנשטיין מיר צו דער פארלאבונג פון פרל. זעמעלמאן מיט הרב קלבינסקי (וארשע). השייח זאל נעכן, צו אייער בונד זאל זיין א קשר של קיימא.
דראבין — פאמיליע חאלערשטיין און פאמיליע וויטמעל

א הארציקן מזל-טוב וויגנשטיין מיר אונדזער חשובער לערערין פרל. דאכנער צו איר פארלאבונג מיט ה' יוסף חאולף (קראקע)
אייער לעבנס-חתן זאל זיין באצירט מיט רוחין.
טשרנאבאל — בתיה-פארבאנד, מיידען חי' העקסלער

א ברכה-מזל-טוב וויגנשטיין מיר אונדזער חשובער לערערין און נייסטיקער דערציעהרין פרל. י. דאכנער (קאלאמיי) צו איר פארלאבונג מיט ה' יוסף חאולף (קראקע). זאל אייער צוקונפט ניקרוינען זיין מיט פיל גליק.
טשרנאבאל — בית-יעקב

אבאנאמענטס-פריין:
א יאר (21 נומ.) 10 גילדן
א 1/2 יאר (12 נומ.) 6 גילדן
א 1/4 יאר (6 נומ.) 3 גילדן
א חודש (2 נומ.) 1,20 גילדן

אנאנסן-פריין:
א גאנצע זייט 200 גילדן
א האלבע זייט 100 גילדן
א פערטל זייט 50 גילדן
א אכטל זייט 25 גילדן

דער אבאנאמענט מיט גיצאלט ווערן פריערהויז!
נעלט-שיקן P. K. O. 67-795
א גראטיס-אביז-אבאנאמענט ביז 20 ווערטער 3 גיל! געלט פאר אבאנאמענטס פריערהויז!

ניזעעס כיי ה. זעגער, לאדזש, זאכארניא 66

Red. i wyd. Luzer Gerszon Frybenzon.

Druk J. Diament Łódź, Kilińskiego 50

שפע ברכות למורה מרת חי' רזינבלום לרגלי חתונתה, שולחת
טומפוילנה — ל. שנידר

א הערצלעכן ברכה-מזל-טוב וויגנשטיין מיר די ג. לערערין ברייגדל מינסקא (לאדזש) צו איר חתונה מיט ה' שמחה בינם דאנציגער (וארשע). זאל אייער נייער לעבנס וועג מיט בלומען זיין באצירט און זאל אייער הויז ניבויט ווערן אין גייסט פון תורה ומסורה.
דאנציגער — לערערין חוה פאמעראנץ, בנות אגודת ישראל

א הערצלעכן מזל-טוב וויגנשט איך דער ח' פאמיליע פרידמאן כ"י עסקנים, צו דער פארלאבונג פון זייער זון. איר זאלט זוכה זיין צו אפען אים בריען א גליקלעכע צוקונפט איף די בערג פון ציון און ירושלים.
דעמבלין — לערערין ס. זיידמאן

צו די תנאים פון מיין גליככן ברודער יעקב ליבערמאן מיט פרל. חשבנטש לערמאן (קאריוו-לוב.), וויגנשט איך א הערצלעכן מזל-טוב.
ביכאווע — ניטל ליבערמאן

טיף ערשטערט דריקן מיר אויס דעם הערציקסטן מיט גיטל אונדזער איבערגעבענער פארוו. מיטגלידערן רעכ' אימפרעגליק צוליכן פריציטיקן מזל-טוב פון איר פאטער ע"ה. זאל השייח דיך פרייסטן צוזאמען מיט די אלבי ציון וירושלים אין אין דער ערבים פארן בנות-אידעאל זאלסטו דיין פרייסט ניטוגין.
קיעלץ — בנות-אגודת-ישראל

פארלאג „בית-יעקב" לאדזש

שוין ארויס פון דרוק א התכסס-אינטעריסאנט בוך

„די העלדן פון געטא"

(די גלייכע רייזע-דערציילונג פון יידישן לעבן אין אלמן מוילן) פון באקאנטן שריפטשטעלער

שמואל ראטשטיין

180 זייטן — גרויסער בוך-פארמאט — פריין 5 גילדן
במשך א חודש-צייט נאר 3 גילדן מיט 30 גר.
באשטעלונגען אן געלט ווערן נישט גענומען אין אנט

„דגלנו"

ארטאדאקסישער לשון-קודשער חודש-זשורנאל
דערשיינט אונטער דער רעדאקציע פון אלכנגרו ווייס פרוימען
כיי דער באמיליקונג פון די אגודיעענטס
ארט. שריפטשטעלער און אגרדה-פירער.
אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע:
„Dyglejnu" Warszawa Graniczna 9, skrz. poczt. 103.

גרויסער אינטערעס צו דער אלמאנאך-אויסגאבע פון בית-יעקב-זשורנאל

די ידיעה וועגן דערשיינען פון דער גרויסער אלמאנאך-אויסגאבע פון בית-יעקב-זשורנאל האט ארויסגי-רופן אן אומגעשרייבלעכן אינטערעס אין דער גאנצער ארטאדאקסישער וועלט.

די באדייטנדסטע פירער פון פרומען יידנטום אין גאר דער וועלט און בראש די ארטאדאקסישע שרייבער-משפחה וועט זיין פארטרעטן אין דער אלמאנאך-אויסגאבע אזוי, אז דאס ערשטע מאל וועט גישאפן א מאנומענטאלער דאקומענט פארן ארט. יידנטום. פאר אז"י פון אירע ליידן און פריידן במשך איר 20-יעריקן קיום.

דער אלמאנאך האט אנער א טאפלטע באדייטונג דערמיט, וואס ער איז גיווידמט צום גרעסטן טייל אויף דעם 15-יעריקן יובל פון דער בית-יעקב-באוועגונג אזוי, אז די יידישע פרוי, און די פרויען-יוגנט בפרט וועט דאס גרויסע בוך אויפנעמען מיט דער גרעסטער באגייסטערונג.

שוין אין קומדיקן נומער הייבן מיר אן דרוקן דעם תוכן פון דער אלמאנאך-אויסגאבע.

פון סיפון הארצן דריקן מיר אויס אונדזער מיטגיפיל אונדזער חברה בייטמאן צוליכן טויט פון איר שוועסטער — יוטא ע"ה. גיפון א טרייסט אין דער אר-בים פאר אונדזער אידעאל.
בענדין — בנות-אגודת-ישראל

פון סיפון הארצן דריקן מיר אויס אונדזער מיטגיפיל אונדזער מיר מיט אונדזער ליבער מיטערן און לערערין פרל. יענטע דאכנער (קאלאמיי) צו איר פארלאבונג מיט ה' יוסף חאולף (קראקע), בליק און צופרידנהייט זאל אייער גיפון לעבנס וועג תמיד באגלייטן און איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער הויז אויף די בערג פון ציון וירושלים.
טשרנאבאל — בנות אגודת ישראל

צו דער פארלאבונג פון אונדזער ליבער שוועסטער שרהלע קרעפס (קעלץ) מיט ה' ישראל קרעפס (חלאשטשאווע) הייגנשטיין מיר, דאס חזרה וגדולה זאלן זיך ביי אייער טיש תמיד ביי פינצן. אויך אונדזערע ליבע עלטערן הייגנשטיין מיר, דאס זיי זאלן דערלעבן פון זיי פיל נחת און פרייד.
קעלץ — שוועסטערן רבקה און רייזל קרעפס

א הארציקן מזל-טוב וויגנשט איך מיין פעטער און מומע צו דער פארלאבונג פון זייער טאכטער, מיין קוזינקע שרה קרעפס (קעלץ) מיט ה' ישראל קרעפס (חלאשטשאווע). בליק און צו-פרידנהייט זאל איך אייביק באגלייטן.
לאדזש — קאלטשע שאלעוויטש

צו דער פארלאבונג פון מיין ליבער שוועסטער שרהלע קרעפס מיט ישראל קרעפס (חלאשטשאווע) הייגנשט איך א ברכה-מזל-טוב. זאל אייער יחיד זיין ביבענטשט מיט בליק און צופרידנהייט. אויך מיינע עלטערן הייגנשט איך דאס זיי זאלן זוכה זיין צו זעען ביי זיי אלע א גליקלעכן צוזאמענלעבן און עשירות עד מלי די
לאדזש — מרדכי יוסף קרעפס

א ברכה-מזל-טוב הייגנשטיין מיר אונדזער אקטיווער בנות-חברה פרל. שרה קרעפס (קעלץ) צו איר פארלאבונג מיט ה' ישראל קרעפס (חלאשטשאווע). זאל אייער צוקונפט זיין באצירט מיט בלומען פון אגודת ישראל אויף די בערג פון יהודה.
קעלץ — בנות אגודת ישראל

א הערצלעכן מזל-טוב צו דער חתונה פון אונדזערע לערערינס חי' ראזנבלום, ברייגדל מינסקא, זיסל חרפאלאוטסקא און צבי' חאלפארוסקא חי אויך צו די תנאים פון יענטע דאכנער הייגנשטיין
שרה שענירער, לאצע חאשטיאוש, דער יהודית ראזנבוים

רוענן-קינדער-גארטן און פרישע בלימעלעך

צוליב א שפרעטען איז נישט אויסגישריבן דער פרייז אויף ק"ג און פ"ב פון די לעצטע נומערן. מיר מאכן אויסמערקזאם, אז דער פרייז איז ווי פון די פריער-דיקע נומערן.

Fuo bowyjacó
Łydź Kilińskiego
kalno
K P 5